

ଆଦର୍ଶ ନାରୀ ସୁଶୀଳା

(ନାରୀ ଜୀବନର ଏକ ଶିକ୍ଷାପ୍ରଦ କାହାଣୀ)

आदर्श नारी सुशीला (ओड़िआ)

लेखक : जयचमाल गोमुख

ଆଦର୍ଶ ନାରୀ ସୁଶୀଳା

ନାରୀ ଜୀବନର ଏକ ଶିକ୍ଷାପ୍ରଦ କାହାଣୀ

आदर्श नारी सुशीला (ओड़िआ)

ତୁମେବ	ମାତା	ଚ	ପିତା	ତୁମେବ
ତୁମେବ	ବନ୍ଧୁଶୁ		ସଖା	ତୁମେବ ।
ତୁମେବ	ବିଦ୍ୟା		ଦ୍ରବିଣ°	ତୁମେବ
ତୁମେବ	ସର୍ବ°	ମମ		ଦେବଦେବ ॥

ଲେଖକ : ଜୟଦୟାଲ ଗୋୟାଙ୍କା

ଭାଷାନ୍ତର : ଶ୍ରୀମତୀ ବିନୋଦିନୀ ଦେବୀ

ସମ୍ପାଦନା : ସ୍ବାମୀ ଶ୍ରଦ୍ଧାସ୍ବରୂପାନନ୍ଦ

ପ୍ରକାଶକ

ଗୀତାପ୍ରେସ, ଗୋରଖପୁର

Books are also available at—

1. Gita Press, Gorakhpur Ki Pustak-Dukan,
Bharatiya Towers, Badam Badi, Cuttack
☎ (0671) 2335481, Mob. 8847856627
2. Cuttack, Railway Station, Platform No.1
3. Bhubaneswar, Railway Station, Platform No.1
4. Howrah, Railway Station, Platform No.5&18 Both.
5. Gobind Bhavan, 151, Mahatma Gandhi Road,
Kolkata ☎ (033) 40605293, 22680251; 22686894

Twentieth Reprint	2020	1,000
Total	97,000	

❖ **Price : ₹ 6**

(Six Rupees only)

Printed & Published by :

Gita Press, Gorakhpur—273005 (INDIA)

(a unit of Gobind Bhavan-Karyalaya, Kolkata)

Phone: (0551) 2334721, 2331250, 2331251

web : gitapress.org e-mail : booksales@gitapress.org

Visit gitapressbookshop.in for online purchase of Gitapress publications.

ଓଁ ଶ୍ରୀପରମାତ୍ମନେ ନମଃ

ଆଦର୍ଶ ନାରୀ ସୁଶୀଳା

(୧)

ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବଦ୍ ଗୀତାରେ ଆତ୍ମକଲ୍ୟାଣପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଦୈବାସମ୍ପଦରେ ଭୂଷିତ ହେବାକୁ କୁହାଯାଇଛି (୧୬/୫) । ତେଣୁ କଲ୍ୟାଣକାମୀ ମନୁଷ୍ୟ ଦୈବାସମ୍ପଦରେ କୁହାଯାଇଥିବା ସଦ୍‌ଗୁଣ ଏବଂ ସଦାଗୁରୁକୁ ଅମୃତ ସମାନ ମନେ କରି ସ୍ବାୟଂ ଜୀବନରେ ସେସବୁର ଉପଯୋଗ କରିବା ଉଚିତ । ଗୀତାର ଷୋହଳ ଅଧ୍ୟାୟର ଆରମ୍ଭରେ ତିନୋଟି ଶ୍ଳୋକରେ ଭଗବାନ୍ ସଦ୍‌ଗୁଣସଦାଗୁରୁର ସାରସ୍ବରୂପ ଦୈବାସମ୍ପଦର ଛବିଟି ଲକ୍ଷଣ କହିଛନ୍ତି; ଯଥା—

ଅଭୟଂ ସତ୍ତ୍ୱସଂଶୁଦ୍ଧିଜ୍ଞାନଯୋଗବ୍ୟବସ୍ଥିତିଃ ।
ଦାନଂ ଦମଶ୍ଚ ଯଜ୍ଞଶ୍ଚ ସ୍ବାଧ୍ୟାୟସ୍ତପ ଆର୍ଜବମ୍ ॥
ଅହିଂସା ସତ୍ୟମକ୍ରୋଧସ୍ତ୍ୟାଗଃ ଶାନ୍ତିରପୈଶୁନମ୍ ।
ଦୟା ଭୂତେଷ୍ଟଲୋଲୁପ୍ତଂ ମାର୍ଦ୍ଦବଂ ହାରଶ୍ଚପଳମ୍ ॥
ତେଜଃ କ୍ଷମା ଧୃତିଃ ଶୌଚମଦ୍ରୋହୋ ନୀତିମାନିତା ।
ଭବନ୍ତି ସମ୍ପଦଂ ଦୈବାମଭିଜାତସ୍ୟ ଭାରତ ॥

ଅର୍ଥାତ୍—“(୧) ନିର୍ଭୀକତା, (୨) ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚିତ୍ତଶୁଦ୍ଧି, (୩) ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ଲାଭ ପାଇଁ ଧ୍ୟାନଯୋଗରେ ନିରନ୍ତର ଦୃଢ଼-ଅବସ୍ଥିତି, (୪) ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଦାନ, (୫) ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସଂଯମ, (୬) ଭଗବାନ୍, ଦେବତା ଓ ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କର ପୂଜା ଏବଂ ଅଗ୍ନିହୋତ୍ରାଦି ଉତ୍ତମ କର୍ମ ଅନୁଷ୍ଠାନ, (୭) ଶାସ୍ତ୍ରାଦି ପଠନ-ପାଠନ ଓ ଭଗବାନଙ୍କ ନାମ-ଗୁଣ କୀର୍ତ୍ତନ, (୮) ସ୍ୱଧର୍ମପାଳନପାଇଁ କଷ୍ଟସହନ, (୯) ଇନ୍ଦ୍ରିୟସମୁହର ଓ ଅନ୍ତଃକରଣର ସରଳତା (୧୦) କାୟମନୋବାକ୍ୟରେ କାହାରିକୁ କୌଣସିପ୍ରକାର କଷ୍ଟ ନ ଦେବା, (୧୧) ପ୍ରିୟ ଓ ଯଥାର୍ଥ ଭାଷଣ, (୧୨) ଅପକାରୀ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ କ୍ରୋଧ ପ୍ରକାଶ ନ କରିବା, (୧୩) କର୍ମରେ ସ୍ୱାର୍ଥ ଏବଂ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ-ଅଭିମାନତ୍ୟାଗ, (୧୪) ଅନ୍ତଃକରଣର ଉପରତି ଅର୍ଥାତ୍ ଚିତ୍ତଶୁଦ୍ଧିଲ୍ୟଶୂନ୍ୟତା, (୧୫) ପରନିନ୍ଦା

ବର୍ଜନ, (୧୬) ସର୍ବଜୀବରେ ଅହେତୁକ ଦୟା, (୧୭) ବିଷୟ ସହିତ ସଂଯୋଗ ହେଲେ ବି ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କର ସେଥିରେ ଆସକ୍ତି ନ ହେବା, (୧୮) କୋମଳତା, (୧୯) ଲୋକବିରୁଦ୍ଧ ଓ ଶାସ୍ତ୍ରବିରୁଦ୍ଧ ଆଚରଣରେ ଲଜ୍ଜା, (୨୦) ବ୍ୟର୍ଥ ଚେଷ୍ଟାର ଅଭାବ, (୨୧) ତେଜ, (୨୨) କ୍ଷମା, (୨୩) ଧୈର୍ଯ୍ୟ, (୨୪) ବାହ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧି, (୨୫) କାହାରି ପ୍ରତି ବି ଶତ୍ରୁତାବ ନ ରଖିବା, (୨୬) ନିଜଠାରେ ପୂଜ୍ୟତା ଅଭିମାନ ନ ରଖିବା ।”

“ହେ ଅର୍ଜୁନ ! ଏସବୁ ହେଉଛି ଦୈବାସମ୍ପଦ ନେଇ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବା ମନୁଷ୍ୟର ଲକ୍ଷଣ ।”

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାଇଭଉଣୀ ଯେପରି ଦୈବାସମ୍ପଦର ଏହି ଛବିଶଟି ଲକ୍ଷଣ ନିଜେ ଧାରଣ କରିବାର ଉପାୟ ଜାଣିପାରିବେ, ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏଠାରେ ସୁଶୀଳା ନାମକ ଜଣେ ଆଦର୍ଶ ନାରୀଙ୍କ ଚରିତବର୍ଣ୍ଣନାପୂର୍ବକ ଗୋଟିଏ କାହାଣୀ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଉଛି—(କାହାଣୀ ଭିତରେ ଛବିଶଟି ଲକ୍ଷଣ ରେଖାଙ୍କିତ ହୋଇଛି) ।

ପ୍ରୟାଗରେ ଦେବଦତ୍ତ ନାମରେ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବାସ କରୁଥିଲେ । ସେ ବଡ଼ ଈଶ୍ଵରଭକ୍ତ, ବିଦ୍ଵାନ, ସଦାଗୁରୀ ଏବଂ ସରଳସ୍ଵଭାବର ଲୋକ ଥିଲେ । ସେଠାର ବଡ଼ ବଡ଼ ଲୋକେ ବି ତାଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାମ ଗୌତମୀ । ଗୌତମୀ ଖୁବ୍ ସରଳ, ସାଦାସିଧା ଏବଂ ଉତ୍ତମସ୍ଵଭାବର ମଣିଷ ଥିଲେ ସତ, କିନ୍ତୁ ଥିଲେ ଅପାଠୋକ୍ତ । ଏପରି କି, ତାଙ୍କୁ ଶହେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଣି ମଧ୍ୟ ଆସୁ ନ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ତିନିପୁଅ ଓ ଗୋଟିଏ ଝିଅ । ବଡ଼ପୁଅ ନାଆଁ ସୋମଦତ୍ତ, ମଝିଆଟି ରାମଦତ୍ତ ଏବଂ ସାନପୁଅଟିର ନାଆଁ ମୋହନଲାଲ । ପୁଅମାନେ ଶିକ୍ଷିତ ଏବଂ ସଦାଗୁରୀ । ଝିଅଟିର ନାଆଁ ରୋହିଣୀ । ଏ ସମସ୍ତେ ବାହାବୃତ୍ତ ହୋଇସାରିଥିଲେ । ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ରୋହିଣୀର ସ୍ଵାମୀଙ୍କର ଦେହାନ୍ତ ହୋଇଯାଇଥିଲା; ତା’ର କୌଣସି ସନ୍ତାନସନ୍ତତି ନ ଥିଲେ; ବିଧବା ରୋହିଣୀ ବାପଘରେ ରହୁଥିଲା । ବୋହୂମାନଙ୍କ ନାଆଁ ରାମଦେବୀ, ଭଗବାନଦେବୀ ଏବଂ ସୁଶୀଳା । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ପ୍ରଥମ ଦୁଇ ବୋହୂ ତ ପାଠଶାଳା କିଛି ପଢ଼ି ନ ଥିଲେ; ମାତ୍ର ସୁଶୀଳା ଭଲ ପାଠଶାଳା ପଢ଼ିଥିଲା । ସେ ତା’ ନାଆଁ

ଅନୁସାରେ ସତରେ ସୁ-ଶାଳା ଥିଲା । ଅତି ଶାନ୍ତସ୍ୱଭାବର ବୋହୂଟିଏ; ସଦ୍‌ଗୁଣ ଓ ସଦାଗୁରୁସମ୍ପର୍କା ଯେପରି, ଈଶ୍ୱରଭକ୍ତ ଏବଂ ପତିବ୍ରତା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି । ସୁଶିକ୍ଷିତା ସୁଶାଳା ସବୁକାର୍ଯ୍ୟରେ ନିପୁଣା ଥିଲା । ସେ କଟାକଟି, ସିଲେଇ, ଶାଢ଼ିରେ ଫୁଲପକା କାମ, ମୋଜା, ଗଞ୍ଜି ଇତ୍ୟାଦି ବୁଣାବୁଣି କାମ ଜାଣିଥିଲା । ତା ହସ୍ତାକ୍ଷର ଅତି ସୁନ୍ଦର; ସେ ଚିତ୍ର ଆଙ୍କିବାରେ ମଧ୍ୟ ଦକ୍ଷ ଥିଲା । ତ୍ୟାଗ, ସେବାଭାବ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକୁଶଳତା ଆଦି ଗୁଣ ତା'ପାଖରେ ବିଶେଷଭାବରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଥିଲା । ସେ ଘରକୁ ଆସିବାଦିନୁ ଘରେ ସବୁପ୍ରକାର ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା ହେବାର ଜଣାପଡୁଥିଲା । ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ସେବା ବଳରେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୋହିତ କରି, ଆପଣାର କରି ନେଇଥିଲା । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ସହିତ ବଡ଼ ସ୍ନେହରେ ଚଳୁଥିଲା । ବଡ଼ମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା-ସମ୍ମାନ, ଛୋଟମାନଙ୍କୁ ସ୍ନେହ ଓ ଦୟା ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ସହିତ ମିତ୍ରତା—ଏହିପରି ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲା । ଘରଲୋକେ ତ ତା'ର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଏବଂ ସୌଜନ୍ୟରେ ବିଶେଷ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଥିଲେ; ସାହିର ଅନ୍ୟଲୋକେ ମଧ୍ୟ ତା' ଗୁଣରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ତାକୁ ପ୍ରଶଂସା କରୁଥିଲେ । ସେ ଖୁବ୍ କମ୍ ବୟସର ନୂଆବୋହୂଟିଏ ଥିଲା ସତ, ତଥାପି ତା'ର ଗୁଣର ଏତେ ଖ୍ୟାତି ଥିଲା ଯେ, ଦୂରଦୂରାନ୍ତର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକେ ବି ତା'ଠାରୁ ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ଉପଦେଶ ପାଇବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଆସୁଥିଲେ ।

ପଣ୍ଡିତ ଦେବଦତ୍ତ ପ୍ରତିଦିନ ନିୟମିତରୂପେ ସନ୍ଧ୍ୟା, ଗାୟତ୍ରୀ, ପୂଜାପାଠ, ଜପ, ଧ୍ୟାନ ଇତ୍ୟାଦି କରୁଥିଲେ । ସେ ଉପଦେଶ, ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ଏବଂ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ବଳରେ ନିଜର ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଦୁଇ ବଡ଼ ପୁଅ ସହରରେ ବ୍ୟବସାୟ କରି ଯାହା ପାଉଥିଲେ, ତାହା ପିତାଙ୍କୁ ସମର୍ପି ଦେଉଥିଲେ । ସାନ ପୁଅ ମୋହନଲାଲ ବ୍ୟବସାୟ ଶିଖୁଥିଲା । ଘରର ଖାଇବାଖର୍ଚ୍ଚପାଇଁ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ପ୍ରତିମାସରେ କିଛି ଟଙ୍କା ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଦେଇଦେଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଗୌତମୀ ପୂଜାରୀ ଏବଂ ଗୁକରହାତରେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ପଦାର୍ଥସବୁ ବଜାରରୁ କିଣି ଆଣୁଥିଲେ । ଗୌତମୀ ବଡ଼ ସାଦାସିଧା ମଣିଷ ଜାଣି ରୋଷେଇଆ ଏବଂ ଗୁକର ଉଭୟେ ତାଙ୍କୁ ଠକି ଚାଲିଥିଲେ; ଗ୍ରେରି ବି କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ଯେଉଁ ଜିନିଷର ଦାମ୍

ଫେଟିକି କହୁଥିଲେ, ଗୌତମୀ ସେତିକି ଦେଇଦେଉଥିଲେ । ପୁଣି ଟଙ୍କାପଇସା ସେହିମାନେ ହିଁ ଗଣିନେଉଥିଲେ; କାରଣ ଗୌତମୀଙ୍କୁ ଗଣି ଆସୁ ନ ଥିଲା । ସେମାନେ ବେଶୀ ଟଙ୍କା ନେଇ, ବଜାରରୁ କମ୍ ଜିନିଷ କିଣିଆଣି ଟଙ୍କା ସରିଗଲା ବୋଲି କହୁଥିଲେ । କେତେବେଳେ ମୋଟାମୋଟି ହିସାବ ବୁଝାଇଦେଉଥିଲେ ତ, କେତେବେଳେ ଆଦୌ ହିସାବ ଦେଉ ନ ଥିଲେ । ଅବଶ୍ୟ ସେମାନେ ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ସବୁ ବୁଝାନ୍ତେ, ତେବେ ବି ଗୌତମୀ ସବୁ ବୁଝିପାରନ୍ତେ ନାହିଁ ।

ବୁଦ୍ଧିମତୀ ସୁଶାଳାକୁ ସେମାନଙ୍କର ଗ୍ରେରି ଓ ଗୁଲାକି ବୁଝିବାକୁ ଅଧିକ ଦିନ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ସେ ଭାବିଲା, ଶାଶୁଙ୍କର ସରଳ ସାଦାସିଧା ସ୍ୱଭାବ ଦେଖି ଏମାନେ ଘରର ଧନ ଲୁଚି ନେଉଛନ୍ତି; ତେଣୁ କିଛି ଉପାୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଶେଷରେ ସେ ଦିନେ ରୋଷେଇଆକୁ କହିଲା, “ନନା, ଆପଣ ବଜାରରୁ ଯେଉଁ ଗୁଡଳ, ଗହମ, ଡାଲି, ପରିବା, ଘିଅ, ତେଲ ଓ ମସଲା ଇତ୍ୟାଦି ଆଣୁଛନ୍ତି, ତା’ର ପୂରାପୂରି ହିସାବ ରଖିବା ଉଚିତ ।” ଏ କଥା ଶୁଣି ରୋଷେଇଆ କହିଲା, “ବାଃ ରେ ! ତମେ ତ ବଡ଼ ହିସାବ ନେବା ଲୋକ ଆସିଗଲ ! ଆମର ତ ଏଠି ସବୁ ବିଶ୍ୱାସ ଉପରେ ଚଳେ । ତମ ଶାଶୁ ଏତେ ବଡ଼ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଦିନେ ହେଲେ ହିସାବ ମାଗି ନାହାନ୍ତି । ଆଉ ତମେ କାଲି ଆସି ଆମ ଘରର ଲୋକଙ୍କୁ ହିସାବ ମାଗିବାକୁ ବସିଲଣି ! ଜଣା ପଡୁଛି, ତମେ ଏ ଘରର ମାଲିକାଣୀ ହେଇଗଲଣି ।” ବୋହୂ ପ୍ରତି ରୋଷେଇଆର ଏହି ଚିରଫାର ବଚନ ପାଖ ଘରେ ବସିଥିବା ପଣ୍ଡିତ ଦେବଦତ୍ତଙ୍କ କାନରେ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଧୈର୍ଯ୍ୟର ସହିତ ସ୍ୱାଭାବିକ କଣ୍ଠରେ ତାକୁ ଡାକି କହିଲେ, “ଭାଇ, ବୋହୂ ତ ଠିକ୍ କଥା କହୁଛି । ତା’ର ସାଧାରଣ କଥାରେ ତୁମେ ଏତେ ରାଗିବା, ଧମକାଇବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ତୁମେ ଯେଉଁ ହିସାବ ଦେଉ ନାହିଁ, ସେଇଟା କ’ଣ ଭଲ କଥା ? ଟଙ୍କାର ତ ପାହି ପାହି ହିସାବ ରଖିବା ଦରକାର । ଯାହା ହେଉ, ଏଥର ତୁମେ ସାନବୋହୂକୁ ସବୁ ବୁଝାଇଦେବ; ସେ ପଡୁଆ ଝିଅ; ସବୁ ହିସାବପତ୍ର ଲେଖିରଖିବ ।” ତା’ପରେ ସେ ବୋହୂକୁ କହିଲେ, “ଝିଅ, ତମର ଶାଶୁ ତ ବଡ଼ ସାଦାସିଧା ମଣିଷ; ଏଥର ତୁମେ ଘରର ହିସାବପତ୍ର ରଖ ।” ସୁଶାଳା ଏଇଆ ଗୁହୁଁଥିଲା ।

ତେଣୁ ସେ ଏଥର ଦିଆନିଆର ସମସ୍ତ ହିସାବ ରଖିବାକୁ ଲାଗିଲା; ଯେଉଁ ଜିନିଷ ବଜାରରୁ ଅଣାଯାଉଥିଲା, ରୋଷେଇଆ ଓ ଗୁଜରଙ୍କୁ ପଚାରି ସେସବୁର ହିସାବ ଲେଖିରଖିଲା ।

ତା'ର ସେବା ମନୋଭାବ ଓ ଗୁଣରେ ପରିବାରର ସମସ୍ତେ ମୁଗ୍ଧ ଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାର୍ଥପର ରୋଷେଇଆ ଓ ଗୁଜର ତାକୁ ଆପଣା ରାସ୍ତାର କଣ୍ଠକ ଭାବି ତା' ପ୍ରତି ଦ୍ୱେଷଭାବ ରଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନେ କଥା କଥାକେ ତା'ର ଛିଦ୍ର ଖୋଜିଲେ; ଘରର ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ମନକୁ ବିଷାକ୍ତ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ବେଳେ ବେଳେ ଖୁଣ୍ଟା ମାରିଲେ, “ତୁମ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ତ ଏ ନୂଆବୋହୂ ସୁଶୀଳା ମାଲିକାଣୀ ହେଲାଣି । ଦେଖୁ ନା, ତୁମରି ଆଗରେ ଆସି ଏବେ ତୁମମାନଙ୍କ ଉପରେ ହୁକୁମ ଜାରି କରିବାକୁ ଲାଗିଲାଣି ।” କିନ୍ତୁ ସେମାନେ କହୁଥାନ୍ତି, “ସେ ବିଗୁରୀ ତ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ କଥା ମାନି ଚଳୁଛି; ସେ ତ ଭଲ ସ୍ୱଭାବର ଝିଅଟିଏ । ତମେମାନେ ଖାଲିଟାରେ କାହିଁକି ଲମିତି କହିହେଉଛି ?” କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ତା'ପଛରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି; ତା' ଉପରେ ମିଛ ଦୋଷାରୋପ କରି ଘରଲୋକଙ୍କ କାନରେ ମନ୍ଦ୍ର ଫୁଙ୍କୁଥାନ୍ତି । ଲମିତି ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସୁଶୀଳା ମନରେ କେବେ ବିକ୍ଷେପ ବା ଅଶାନ୍ତି ଦେଖାଯାଉ ନ ଥିଲା^{୧୪} । ସେ ତ ସବୁବେଳେ ପ୍ରସନ୍ନ ଚିତ୍ତରେ ରହୁଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ମୂର୍ଖ ଥିଲେ । ବାରମ୍ବାର ତା'ବିରୁଦ୍ଧରେ ଶୁଣିବା ଫଳରେ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ବି ତା'ର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ରୋଷେଇଆ-ଗୁଜରଙ୍କ କଥାରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ସେମାନେ ଘରର ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସୁଶୀଳା ବିରୁଦ୍ଧରେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିନ୍ତୁ ସୁଶୀଳାର ଗୁଣରେ ମୋହିତ ହୋଇଥିବାରୁ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଉପରେ ଏସବୁ କଥାର କିଛି ବି ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ ।

କିଛି ଦିନ ପରେ ସୁଶୀଳାର ଝିଅଟିଏ ଜନ୍ମ ହେଲା । ତା' ନାଆଁ ଇନ୍ଦ୍ରସେନୀ ରଖାଗଲା । ଦୁଇ ବର୍ଷ ପରେ ତା'ର ପୁଅଟିଏ ହେଲା । ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ତା'ର ନାମ ରଖିଲେ ଇନ୍ଦ୍ରସେନ । ପୁଅଜନ୍ମର କିଛିଦିନ ପରେ ସେ ସୋମଦତ୍ତ ପ୍ରଭୃତି ସେମାନଙ୍କର ବହୁ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ଓ ସାଙ୍ଗସାଥୀଙ୍କୁ

ତକାଇ ଘରେ ଏକ ଉତ୍ସବ କଲେ । ବଜାରରୁ ମିଠା, ଜଳଖିଆ, ବିଡ଼ିସିଗାରେଟ୍ ଇତ୍ୟାଦି ମଗାଇ କୁଣିଆ-ମଇତ୍ରଙ୍କର ବହୁତ ମର୍ଯ୍ୟାଦା କଲେ । ପଟାଖେଳ, ହାସପରିହାସ, ହୋହଲ୍ଲାରେ ଘର କମିଲା । ଏସବୁ ଦେଖି ସୁଶାଳା ବିନୟପୂର୍ବକ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା, “ଏସବୁ କାହିଁକି କରାଯାଉଛି ?” ଘରଲୋକମାନେ କହିଲେ, “ଏସବୁ ହେଉଛି ଏ ଘରର ପ୍ରଥା । ପୁଅର ଭଲପାଇଁ ଏପରି ଉତ୍ସବ କରାଯାଏ ।” ବୋହୂ ହାତପୋଡ଼ି ବିନୟରେ କହିଲା, “ଏହାଦ୍ୱାରା ତ ଖରାପ ସଂସ୍କାର ପଡ଼ିଲା । ପଇସା ମଧ୍ୟ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଛି । ଏପରି ହୋହଲ୍ଲା ହେବାରୁ ମୁଁ ଟିକିଏ ଶୋଇ ବି ପାରୁନି । ମୋତେ ତ ଏଥିରେ ହାନି ଛଡ଼ା ଲାଭ କିଛି ଦେଖାଯାଉନି । ଆମ ଘରେ କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରଥା ରହିଛି । ସେଠାରେ ଛୁଆର ନାମକରଣ ସଂସ୍କାର ହେବାପରେ ଗାତା, ବେଦପାଠ, ପାଲା, କାର୍ତ୍ତନ ଇତ୍ୟାଦି ହୁଏ । ଧର୍ମାତ୍ମା, ଭକ୍ତ, ଦାନୀ, ପରୋପକାରୀ ଏବଂ ବଡ଼ ବଡ଼ ବୀରପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଚରିତ ପଢ଼ାଯାଏ । ସେଥିରୁ ବଡ଼ ଭଲ ଶିକ୍ଷା ମିଳେ । ତେଣୁ ମୋର ଆପଣମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଏତିକି ପ୍ରାର୍ଥନା ଯେ, ଏସବୁ ଖରାପ କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଦ କରିଦିଆଯାଉ ।” ସୁଶାଳାର ଏହି ବିନୟ ବଚନରେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଭଲ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଲା । ସେମାନେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏସବୁ ବନ୍ଦ କରି ସୁଶାଳାର କହିବା ଅନୁସାରେ ଗାତାପାଠ ଆଦିର ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେ ।

ଘରେ ଆଉ କାହାର ପୁଅ ନ ଥିବାରୁ ଗୌତମୀ ଏହି ନୀତିଟିକୁ ଅଧିକ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ । ସେ ତା’ର ହାତ-ଗୋଡ଼ରେ କଳାତୋର ବାନ୍ଧିଦେଲେ । ଗଳାରେ ଗୋଟିଏ ମାଳ ପିନ୍ଧାଇଦେଲେ; ସେଥିରେ ବାଘନଖ, ଜଉ, ଲୁହାମୁଦିଆ, ତେଉଁରିଆ, ବଜ୍ରକାପ୍ତା କାତି ଆଦି ଗୁଚ୍ଛା ଯାଇଥିଲା । କିଛିଦିନ ଭିତରେ ସେହି ତୋରସରୁ ପୁଅର ହାତ-ଗୋଡ଼-କଟଟିରେ କସି ହୋଇ ଇମିତି ବସିଗଲା ଯେ, ତିନୁ ପଡ଼ିଗଲା । ପୁଣି ମାଳ ଲାଗି ଛାତି ଓ ପିଠିରେ କେତେ ଜାଗାରେ ଦାଗ ହୋଇଗଲା । ଏସବୁ ଦେଖି ସୁଶାଳା କହିଲା, “ମାଆ, ପୁଅର ହାତଗୋଡ଼ରେ ଏସବୁ ତୋର କାହିଁକି ବାନ୍ଧିଛନ୍ତି ? ଏଥିରେ ତ ତା’ର ହାତଗୋଡ଼ ସବୁ ହୋଇଯିବ । ଏଥିରେ ଦାଗ ବି ବସିଗଲାଣି । ପୁଣି ରାତିରେ ଏ ମାଳ ତା’ ଦେହରେ ଫୋଡ଼ି

ହୋଇଯାଉଛି । କେତେ ଜାଗାରେ ଚିହ୍ନ ହୋଇଗଲାଣି । ଏସବୁ ବାନ୍ଧିବାରେ କି ଲାଭ ?” ଗୌତମୀ କହିଲେ, “ତାକିନୀ, ପିତାଶୁଣୀ ଆଦିଙ୍କ ଖରାପ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବଞ୍ଚେଇ ପୁଅକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଏସବୁ ବନ୍ଧାଯାଏ ।” ଏହା ଶୁଣି ସୁଶୀଳା ପଚାରିଲା, “ଆପଣ ଇନ୍ଦ୍ରସେନାକୁ ତ କେବେ ଏସବୁ ପିନ୍ଧାଇ ନ ଥିଲେ ?” ଗୌତମୀ କହିଲେ, “ଝିଅମାନଙ୍କ ରକ୍ଷା ତ ଭଗବାନ କରନ୍ତି । ତେଣୁ ତାକୁ ଏସବୁ ପିନ୍ଧାଇବା ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ ।” ସୁଶୀଳା ହାତଯୋଡ଼ି ବଡ଼ ବିନୟରେ କହିଲା, “ମାଆ, ଭଗବାନ ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି । ଯେଉଁ ଭଗବାନ ଇନ୍ଦ୍ରସେନାକୁ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି, ସେ ଯାକୁ ମଧ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବେ । ଏଥିପାଇଁ ଆମେ କାହିଁକି ଏତେ ଚିନ୍ତା କରିବା ? ଏସବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ତ ଓଲଟି ଭଗବାନଙ୍କ ଉପରେ ଅବିଶ୍ୱାସ ଜାତ ହେଉଛି । ପୁଣି କିଛି ଲାଭ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ ।”

ସୁଶୀଳାର ଯୁକ୍ତିପୁକ୍ତ କଥା ଗୌତମୀ ବୁଝିପାରିଲେ । ସେ ପିଲାବେଳରୁ ମାଳ ଏବଂ ହାତଗୋଡ଼ରୁ ଡୋରସବୁ ସେହିଦିନ କାଢ଼ିଦେଲେ ।

(୨)

କିଛି ଦିନ ପରେ ହରଦ୍ୱାରରେ ‘କୁମ୍ଭମେଳା’ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ପୁଅମାନେ ମିଶି ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କ ପାଖରେ ପ୍ରସାଦ ରଖିଲେ ଯେ, ତାଙ୍କର ଅନୁମତି ହେଲେ ସମସ୍ତେ କୁମ୍ଭମେଳାକୁ ହରଦ୍ୱାର ଯାଆନ୍ତେ । ଏହା ଶୁଣି ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ କହିଲେ, “ଭଲ କଥା; ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଯିବି । ଆଉ ତେରି କାହିଁକି ?” ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସଜଡ଼ାସଜଡ଼ି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ଘରର ଜଗାରଣା ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଇ ସମସ୍ତେ ପରିବାର ସହିତ ହରଦ୍ୱାର ଗୁଲିଲେ । ଯିବା ସମୟରେ ସୁଶୀଳା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି କହିଲା, “ମେଳାକୁ ଠକ, ଗ୍ରେର, ଡକାୟତ ଓ କୁଟିଳ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ଆସନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ସାବଧାନ ! କୌଣସି ଅପରିଚିତ ସ୍ତ୍ରୀ ବା ପୁରୁଷଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ଯୋଡ଼ିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । କାହାରି ଦେବା ଜିନିଷକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ, କି ଅପରିଚିତକୁ ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଯାତ୍ରାବେଳେ ଖାଇବାପିଇବାରେ ସଂଯମ ରଖିବା ଏବଂ ସବୁବେଳେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ବିବେକ ଅନୁସାରେ କାମ କରିବା ଦରକାର । କାହାରି

ପାଖରେ ଦୁର୍ବଳତା ପ୍ରକାଶ ନ କରି ଧୈର୍ଯ୍ୟପୂର୍ବକ ସାହସ ଓ ଉତ୍ସାହର ସହିତ କାମ କରିବା ଉଚିତ ।”

ରାସ୍ତାରେ ସମସ୍ତେ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଓହ୍ଲାଇ ସ୍ନାନ ଓ ଦେବଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ମନ କଲେ । ତେଣୁ ଅଯୋଧ୍ୟା ଯାଇ ଗୋଟିଏ ଧର୍ମଶାଳାରେ ରହିଲେ । ସମସ୍ତେ ସରଯୁନଦୀରେ ସ୍ନାନ କରିବା ପରେ ମନ୍ଦିରକୁ ଯାଇ, ଭଗବାନଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରି ଧର୍ମଶାଳାକୁ ଫେରିବେ ବୋଲି ଗୁଲିଲେ । ରୋଷେଇଆ ଧର୍ମଶାଳା ବାହାରେ ଚଉପାଢ଼ୀରେ ବସିଲା । ସେ ବସିଛି, ଜଣେ ଠକ ଆସି ତାକୁ କହିଲା, “ମୁଁ ତୁମକୁ ଗୋଟିଏ ମସଲା ଦେଉଛି; ତୁମେ ତାକୁ ଡାଲିରେ ପକାଇଦେବ । ଡାଲି ବହୁତ ସୁଆଦ ଲାଗିବ । ଘର ଲୋକେ ସେ ଡାଲି ଖାଇଲେ, ତୁମ ବଣରେ ରହିବେ ।” ରୋଷେଇଆ ତ ମୂର୍ଖଟା । ସେ ତା’ଠାରୁ ମସଲାତକ ନେଇ କିଛି ଡାଲିରେ ପକାଇଦେଇ ବାକି ଯାହା ବଳିଲା ତାକୁ ପୁଡ଼ିଆ ବାନ୍ଧି ରଖିଦେଲା । ଅନ୍ୟମାନେ ଦେବଦର୍ଶନ ପରେ ଫେରିଲେ । ରୋଷେଇ ସରିଲା ପରେ ସୋମଦତ୍ତ ଓ ରାମଦତ୍ତ ଦି’ଭାଇ, ଇନ୍ଦ୍ରସେନ, ଇନ୍ଦ୍ରସେନୀ ଏବଂ ଭଉଣୀ ରୋହିଣୀ ଏକାଠି ବସି ଖାଇଲେ; କିନ୍ତୁ ଖାଉ ଖାଉ ସେମାନେ ଅଚେତ ହୋଇ ପଡ଼ିଗଲେ । ଏସବୁ ଦେଖି ସୁଶୀଳା ଜାଣିଦେଲା ଯେ, ଖାଇବାରେ ଅବଶ୍ୟ କିଛି ଗଡ଼ବଡ଼ ହୋଇଛି; ନ ହେଲେ ଏମାନେ ସମସ୍ତେ କାହିଁକି ଅଚେତ ହୋଇଯାଇଥାନ୍ତେ ! ସେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ରୋଷେଇ ଘରକୁ ଗଲା । ସେଠାରେ ଦେଖିଲା ଯେ, ଗୋଟିଏ କାଗଜପୁଡ଼ିଆରେ ଦୁଦୁରାମଞ୍ଜି ରହିଛି । ସେ ରୋଷେଇଆକୁ ପଚାରିଲା, “ଆପଣ ଆଜି ଏ କ’ଣ ଖୁଆଇଦେଲେ ? ଖାଉ ଖାଉ ସମସ୍ତେ ଅଚେତ ହୋଇଗଲେଣି !” ରୋଷେଇଆ କହିଲା, “କିଛି ନାହିଁ ତ !” ‘ସୁଶୀଳା କହିଲା, “କିଛି ନାହିଁ ତ, ଏମାନେ ସବୁ ଅଚେତ କିମିତି ହୋଇଗଲେ ? ଆପଣ ସତ କଥାଟା କହିଦିଅନ୍ତୁ, ନ ହେଲେ ପୋଲିସରେ ଦେଇ ମକଦ୍ଦମା କରାଯିବ ।” ଏହା କହି ସୁଶୀଳା ତାକୁ ଦୁଦୁରାମଞ୍ଜି ଦେଖାଇଲା ଏବଂ ପଚାରିଲା, “ଯାକୁ କାହିଁକି ଅଣାଯାଇଛି ?” ସେ କହିଲା, “ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକ ଆସିଥିଲେ; ସେ ମୋତେ ଦାନସ୍ୱରୂପ କୋଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ଦେଲେ ଏବଂ ଏହି ମସଲା

ଦେଇଗଲେ । କହିଲେ, ଯାକୁ ଡାଲିରେ ପକାଇଲେ ଡାଲି ବହୁତ ବଢ଼ିଆ ହେବ ଏବଂ ଯାକୁ ଖାଇଲେ ସବୁ ଲୋକ ଖୁସ୍ ହୋଇଯିବେ । ମୁଁ ସେ ମସଲା ନ ଦେଖୁ ସେଥିରୁ କିଛି ଡାଲିରେ ପକାଇଦେଲି; ଆଉ କିଛି ପୁଡ଼ିଆରେ ରଖିଦେଇଛି ।” ସୁଶୀଳା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସବୁକଥା ତା’ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ କହିଲା ଏବଂ ଯଥାଶୀଘ୍ର ଉପଗ୍ରହ କରିବାକୁ ନିବେଦନ କଲା । ମୋହନଲାଲ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କୁ ସବୁକଥା କହିଲା । ସବୁ ଶୁଣି ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ବହୁତ ଦୁଃଖ ଏବଂ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଲା । ସେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚିକିତ୍ସାପାଇଁ ଭଲ ବୈଦ୍ୟଙ୍କୁ ଡକାଇପଠାଇଲେ । ରୋଷେଇଆକୁ ଡାକି ବହୁତ ଧମକାଇଲେ, “ତୁମେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମାରିଦେବାକୁ ବିଗ୍ରହ କରିଥିଲ । ତୁମକୁ ପୋଲିସରେ ଦେବା ଉଚିତ ।” ରୋଷେଇଆ ବହୁତ କ୍ଷମାପ୍ରାର୍ଥନା କଲା । ତା’ପରେ ସେ ତାକୁ କ୍ଷମା ଦେଇ କହିଲେ, “ଭବିଷ୍ୟତରେ କାହାରି ସହିତ ଏପରି ବ୍ୟବହାର କରିବ ନାହିଁ ।” ସେତିକିବେଳେ ବୈଦ୍ୟ ମହାଶୟ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚିକିତ୍ସା ହେବାରୁ ସମସ୍ତେ ବଞ୍ଚିଗଲେ । ସମସ୍ତେ ସୁଶୀଳାର ପ୍ରଶଂସା କଲେ ।

ତା’ପରଦିନ ସେମାନେ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ । ଗାଡ଼ି ଯାଇ ଢାଲାପୁରରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ପିଲାଙ୍କୁ ବହୁତ ଶୋଷ କରୁଥାଏ । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କୁ ପାଣି ପିଆଇବାକୁ ସୁଶୀଳା ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇଲା; ଏତିକିବେଳେ ଗାଡ଼ି ଛାଡ଼ିଦେଲା । ଏମାନେ ଷ୍ଟେସନରେ ରହିଗଲେ । ଘରଲୋକେ ଗାଡ଼ିର ଚେନ୍ ଟାଣିଲେ; କିନ୍ତୁ ତାହା ଖରାପ ଥିବାରୁ ଗାଡ଼ି ରହିଲାନି । ପଣ୍ଡିତ ଦେବଦତ୍ତ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନେ ହରଦ୍ୱାରରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ସହରରେ ସବୁ ଧର୍ମଶାଳା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଇଥିବାରୁ ଏମାନେ ଗଙ୍ଗାକୂଳରେ ଗୋଟିଏ ତମ୍ବୁ ପକାଇ ରହିଲେ । କିନ୍ତୁ ପିଲାଙ୍କ ସହିତ ସୁଶୀଳା ରହିଯିବାରୁ ବଡ଼ ଚିନ୍ତାରେ ପଡ଼ିଲେ । ସମସ୍ତେ ସେମାନଙ୍କୁ ଖୋଜିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ସେପଟେ ସୁଶୀଳା ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ପିଲାଙ୍କୁ କାଖରେ ଧରି ପାଦରେ ଚାଲି ଚାଲି ଢାଲାପୁରରୁ ହରଦ୍ୱାର ଚାଲିଆସିଲା । ଆସି ଗୋଟିଏ ମନ୍ଦିରରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ସେଠାରେ ପୂଜକଙ୍କୁ ନିଜର ସମସ୍ତ

ବୃତ୍ତାନ୍ତ ସଂସ୍କୃତରେ କହିଲା । ପୂଜକଙ୍କ ଉପରେ ତା'ର ବିଦ୍‌ବତାର ବହୁତ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଲା । ସେ ତାକୁ ସେଠାରେ ରହିବାକୁ ସ୍ଥାନ ଦେଲେ । ସୁଶୀଳା ସେତେବେଳେ କାଗଜ ମଗାଇ ସେଥିରେ ସେ ଜ୍ଞାନାପୁରରୁ ଆସି ଏଠି ମନ୍ଦିରରେ ରହିବାର କଥା ଏବଂ ମନ୍ଦିରର ଠିକଣା ଆଦି ଦେଇ କେତୋଟି ବିଜ୍ଞାପନ ଲେଖିଦେଲା । ପୂଜକ ମହାଶୟଙ୍କ ସହାୟତାରେ ପରୋପକାରୀ ସ୍ୱୟଂସେବକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସେହି ବିଜ୍ଞାପନସବୁ ସହରର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥାନରେ ମାରିଦିଆଗଲା । ପୋଲିସ୍‌ରେ ବି ସୂଚନା ଦିଆଗଲା । ଘରଲୋକେ ତ ଖୋଜୁଥିଲେ । ଖବର ପାଇ ମନ୍ଦିରକୁ ଯାଇ ସେମାନେ ତାକୁ ନେଇଆସିଲେ । ସୁଶୀଳାର ଅଦ୍ଭୁତ କାର୍ଯ୍ୟକୁଶଳତା ଓ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ଘରଲୋକେ ଖୁସୀ ହୋଇଗଲେ ।

ମେଳାଭିଡ଼ ବଢ଼ିବାରୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଭଲ କ୍ଷୀର ଟିକିଏ ମିଳିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏମାନଙ୍କୁ ତ ସେଠାରେ କିଛି ଦିନ ରହିବାର ଥିଲା । ତେଣୁ ଏମାନେ ଗୋଟିଏ ଗାଈ କିଣିପକାଇଲେ । ଭଲ କ୍ଷୀର ଟିକିଏ ମିଳିଲା । ସେଠାରେ ଏମାନେ ସୁଖରେ ରହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନେ ରାତିରେ ପାଲି କରି ତମ୍ବୁରେ ପହରା ଦେଉଥିଲେ । ଦିନକର କଥା । ସୁଶୀଳାର ପହରା ଦେବା ପାଲି ଥାଏ । ରାତି ଗୁରିଟା । ଏତିକିବେଳେ ଗ୍ରେର ଆସି ଗାଈଟିକୁ ଖୋଲି ନେଇଯିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । ସୁଶୀଳା ତ ବଡ଼ ଦୂରଦର୍ଶୀ । ସେ ପ୍ରଥମରୁ ଗୋଟିଏ ଘଣ୍ଟ ମଗାଇ ତମ୍ବୁରେ ରଖୁଥିଲା । ଘରଲୋକଙ୍କୁ କହି ରଖୁଥିଲା ଯେ, ଯଦି କେହି ଗ୍ରେର ଆସେ, ଅଥବା କିଛି ବିପଦ ପଡ଼େ, ତେବେ ସେ ଜୋରରେ ଘଣ୍ଟ ବଜାଇବ । ଜୋରରେ ପାଟି କଲେ ଲଜ୍ଜାର କଥା ହେବ; ଅଥଚ ସୂଚନା ନ ଦେଲେ ବିପଦ ଯିବ ନାହିଁ; ଗ୍ରେର ଧନ ନେଇ ପଳାଇବ । ତେଣୁ ସୁଶୀଳା ଆଗରୁ ଏସବୁ ଭାବି ଏପରି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲା । ସେ ଗ୍ରେରକୁ ଦେଖିବା କ୍ଷଣି ବଡ଼ ଜୋରରେ ଘଣ୍ଟ ବଜାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ଘଣ୍ଟଟି ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଉଠିପଡ଼ିଲେ ଓ “କ’ଣ ହେଲା ? କ’ଣ ହେଲା ?” ବୋଲି ପାଟି କଲେ । ଲୋକଙ୍କ ପାଟି ଶୁଣି ଗ୍ରେର ପଳେଇଗଲା । ବୋହୂର ଏହି ବୁଦ୍ଧିମତାଲାଗି ସମସ୍ତେ ଖୁସୀ ହେଲେ ।

କୁମ୍ଭପର୍ବ ଆସିବାରୁ ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ‘ହରିକି ପୈଡ଼ି’ରେ ସ୍ନାନ

କରିବାକୁ ଚାଲିଲେ । ଅତ୍ୟଧିକ ଭିଡ଼ ହେବାରୁ କେତେକ ଯାତ୍ରୀ ରାସ୍ତାରେ ଦଳାଚକଟାରେ ମରିଗଲେ । କିନ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧିମତୀ ସୁଶୀଳା ବଡ଼ କୌଶଳରେ ଘରଲୋକଙ୍କୁ ଭିଡ଼ରୁ କାଢ଼ିଆଣି ସଡ଼କର କଡ଼େ କଡ଼େ ଚଲାଇ ଘାଟକୁ ନେଇଗଲା । ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ କରି ସବୁଲୋକ ତମ୍ବୁକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । କିଛିଦିନ ପରେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରୟାଗରୁ ଫେରି ପୂର୍ବପରି ସୁଖରେ ରହିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

(୩)

ଗ୍ରୀଷ୍ମଋତୁର କଥା । ସେଦିନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଥିଲା । ସୁଶୀଳା ଘରର ଛାତ ଉପରେ ବୁଲୁଥିଲା । ପଡ଼ିଶା ଘରର ମାଲିକାଣୀ ବି ତାଙ୍କ ଘର ଛାତ ଉପରକୁ ଆସିଲେ । ସେ ଥିଲେ ଧନୀ ଘରର ବିଧବା ବ୍ରାହ୍ମଣୀ । ତାଙ୍କର ଦୁଇ ପୁଅ । ବଡ଼ଟି ପାରିଲା ବୟସର; ସାନଟିକୁ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ । ଦୁଇ ଘରର ଛାତ ସମାନ ଉଠି । ସୁଶୀଳା ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କଲା । କିନ୍ତୁ ବିଧବା ଜଣକ ତ କଳିହୁଡ଼ା । ସେ କହିଲେ, “କାହିଁକି ଲୋ ! ତୁ ଗୁରିଅକ୍ଷର ପଡ଼ିବୁ ବୋଲି ସେଇ ଗର୍ବରେ ଆସି ମତେ ଚିଡ଼ୋଇଛୁ !” ସୁଶୀଳା କହିଲା, “ନାହିଁ ମାଉସୀ, ମୁଁ ତ ଆପଣଙ୍କୁ ମୋର ମାଆ ଓ ଶାଶୁଙ୍କ ପରି ସମ୍ମାନ କରେ । ତେଣୁ ଆପଣଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲି ।” ସେ କହିଲେ, “ଆଜ୍ଞା ! ତୁ ତା’ହେଲେ ଗୁଲାକିରେ ମୋତେ ତୋ ବାପ ଓ ଶଶୁରର ଭାର୍ଯ୍ୟା କରିଦେବାକୁ ଚାହୁଁଛୁ ? କିନ୍ତୁ ଜାଣିଥା, ତୋର ଯେଉଁ ନିଅଁଶିଆ ବାପ ଓ ଶଶୁର ମୋତେ ଭାର୍ଯ୍ୟା କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କର ଦାଢ଼ି ଉପାଡ଼ିଦେବି ।” ସେ ଏହିପରି ଗାଳି ଦେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଛାତରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଘରବାହାରେ ସଡ଼କ ଉପରେ ପାଟି କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ପାଟି ଶୁଣି ରାସ୍ତାରେ ଯାଉଥିବା ଲୋକେ ଏବଂ ଅଡ଼ିଶାପଡ଼ିଶାର ଲୋକେ ଆସି ଜମିଗଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି କଳିହୁଡ଼ା କହିବାକୁ ଲାଗିଲା, “ଏ ଟୋକୀ ସୁଶୀଳାର ଢଙ୍କ ଦେଖ ତ ! ଇଏ ମୋତେ ତା ବାପ ଓ ଶଶୁରର ଭାର୍ଯ୍ୟା ବନଇଛି ।”

ଯେଉଁମାନେ ସୁଶୀଳାର ହିତୈଷୀ ଥିଲେ, ସେମାନେ ଏପରି ଗାଳି ଶୁଣି, ସୁଶୀଳାକୁ କହିଲେ, “ତୁମେ ତୁମ ସ୍ବାମୀଙ୍କୁ କହି ତା’ ନାଆଁରେ

ପୋଲିସ୍‌ରେ ରିପୋର୍ଟ ଦିଅ । ପୋଲିସ୍ ତା'ର ଠିକ୍ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେବ ଯେ, ସେ ଆଉ କାହାରିକୁ ଗାଳି ଦେଇପାରିବ ନାହିଁ ।” ଏହା ଶୁଣି ସୁଶୀଳା ବଡ଼ ଦିନଯୁରେ ହାତଯୋଡ଼ି ସେମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲା, “ପୋଲିସ୍ ପାଖକୁ ଯିବା ଭଲ ମଣିଷଙ୍କ କାମ ନୁହେଁ । ଆପଣମାନେ ଦେଖିବେ, ଭଗବାନ୍ ଗୁହଁଲେ, ଦିନ କେତେଟା ଭିତରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ସ୍ନେହରେ ଆପଣାର କରିନେବି ।” ତା'ର ସରଳ ଦ୍ରୋହରହିତ^{୨୫} ନିରହଂକାର ବ୍ୟବହାର ଦେଖି ଲୋକେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଗଲେ ।

ଦିନକର କଥା । ସେହି କଳିହୁଡ଼ାଙ୍କ ପାଞ୍ଚବର୍ଷର ପୁଅଟି ଘରବାହାରେ ରାସ୍ତା ଉପରେ ଖେଳୁଥିଲା । ସେତିକିବେଳେ ଦୁଇଟା ଷଣ୍ଢ ଲଢ଼ୁ ଲଢ଼ୁ ଆସି ପିଲାଟି ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ଏହା ଦେଖି ସୁଶୀଳା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଧାଇଁଆସି ତାକୁ କୋଳକୁ ଉଠାଇଆଣିଲା ଏବଂ ପଡ଼ୋଶୀ ପାଖକୁ ଯାଇ କହିଲା, “ପିଲାକୁ ଏକାକୀ ସଡ଼କ ଉପରକୁ ଛାଡ଼ିଦେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଦୁଇଟା ଷଣ୍ଢ ଲଢ଼େଇ କରି ଆସୁଥିଲେ, ପୁଅକୁ କାଳେ ମାରିଦେବେ ଭାବି, ମୁଁ ତାକୁ ଉଠେଇଆଣିଲି ।” ଏହା ଶୁଣି କଳିହୁଡ଼ା କହିଲା “ଯାଃ ଯାଃ ! ତୁ କାହିଁକି ଉଠେଇଆଣିଲୁ ! ମୁଁ ନିଜେ ନେଇ ଆସିଥାନ୍ତି ।” ସୁଶୀଳା କହିଲା, “ମୁଁ ନେଇ ଆସିଲି ତ, ମୋର କ'ଣ ବା ହାନି ହୋଇଗଲା !” ଏପରି କହି, ତାଙ୍କ ପାଖରେ ପୁଅକୁ ବସାଇଦେଇ, ସୁଶୀଳା ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲା ।

ସୁଶୀଳାର ବାପଘର ପାଖରେ ଜଣେ ଧନୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସୁଶୀଳା ଉପରେ ବିଶେଷ ଗ୍ରନ୍ଥା ଥିଲା । ସେ ତାଙ୍କ ଝିଅର ନିର୍ବନ୍ଧ ପାଇଁ ସୁଶୀଳା ପାଖକୁ ଲୋକ ପଠାଇଥିଲେ । ଏହି କଳିହୁଡ଼ା ବିଧବାଙ୍କ ବଡ଼ ପୁଅ ସଙ୍ଗେ ଝିଅଟିର ବିବାହ ପାଇଁ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଗୁଲିଥିଲା । ଜଣେ ଲୋକ ସେହି କଳିହୁଡ଼ା ବିଧବାଙ୍କୁ କହିଲା, “ତୁମ ପୁଅ ବିଷୟରେ ପଚରାଉଚରା କରିବାକୁ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ତୁମ ପଡ଼ିଶା ବ୍ରାହ୍ମଣଘରକୁ ଆସିଛନ୍ତି । ଏହା ଶୁଣି କଳିହୁଡ଼ା ଚମକି ପଡ଼ିଲା । କହିଲା, “ସେ ତ ମୋ ସଙ୍ଗେ କଜିଆ କରିଛି । ସବୁବେଳେ ମୋ ପ୍ରତି ଶତ୍ରୁତା ରଖୁଛି ।” ଏହା କହି ସେ ସୁଶୀଳାଘର ଦ୍ଵାରମୁହଁରେ ଛପି ଠିଆ ହୋଇ ସେହି ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ

ସୁଶୀଳା କ'ଣ କହୁଛି, ଗୁପ୍ତରେ ଶୁଣିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଶୁଣିଲା, ବ୍ରାହ୍ମଣ ସୁଶୀଳାକୁ କହିଲେ, “ତୁମ ବାପାଙ୍କ ସାଙ୍ଗ ତୁମ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ମୋତେ ତୁମ ପାଖକୁ ପଠାଇଛନ୍ତି । ତୁମ ପଡ଼ିଶା ଘର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ବିବାହ ବୟସର ପୁଅଟିଏ ଅଛି । ତା’ ସହିତ ତାଙ୍କ ଝିଅର ସମ୍ବନ୍ଧ କରିବାରେ ତୁମର ମତ କ’ଣ ?” ସୁଶୀଳା ସବୁ ଖବର ଜାଣିଥିଲା । ଦି’ଜଣ ତ ଧନୀ । ଦୁଇଜଣଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ମୁଖରା ଓ କଳିହୁଡ଼ୀ । ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ କହିଲା, “ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧ ସବୁଦୃଷ୍ଟିରୁ ଭଲ ।” ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଚାରିଲେ, “ପୁଅର ମାଆକୁ ତ ସମସ୍ତେ କଳିହୁଡ଼ୀ କହୁଛନ୍ତି !” ସୁଶୀଳା କହିଲା, “ଆଜିକାଲି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି କମ୍; ତେଣୁ ସବୁରି ଘରେ ରାଗଦ୍ୱେଷ, କଳିକଜିଆ ଲାଗିରହିଛି । ଏଥିପାଇଁ ଅନ୍ୟକୁ ନିନ୍ଦା କରିବା ସ୍ୱଭାବ ହୋଇଯାଇଛି । ମୋ ଜାଣିବାରେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧଟି ଭଲ ହେବ ।” ଏହିପରି ସନ୍ଦେଶ ନେଇ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ ।

କଳିହୁଡ଼ୀ ବିଧବା ଆଦ୍ୟରୁ ପ୍ରାକ୍ତୟାଏ ସବୁକଥା ଶୁଣୁଥିଲା । ସୁଶୀଳାର ଏହି ବ୍ୟବହାର ତା’ ଉପରେ ଭଲପ୍ରଭାବ ପକାଇଲା । ସେ ସୁଶୀଳା ପାଖକୁ ଚାଲିଆସି ବଡ଼ ବିନୟରେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲା, “ସୁଶୀଳା, ତୁ ଧନ୍ୟ ! ମୁଁ ତୋ ସହିତ ଖରାପ ବ୍ୟବହାର କରିଛି । ତଥାପି ଦେଖୁଛି ତୁ ସବୁବେଳେ ମୋର ହିତ କରିବାରେ ଲାଗିଛୁ । ଭଉଣୀ ! ମୁଁ ତୋର ଏହି ବ୍ୟବହାର ଦେଖି ଖୁସି ହୋଇଗଲି । ତୁ ଏ ବିଦ୍ୟା କେଉଁଠୁ ଶିଖୁଛୁ ? ମୋ ସ୍ୱଭାବ କ’ଣ ତୋ ଭଳି ହୋଇପାରିବ ? ମୁଁ ତୋର ସାଙ୍ଗ ହେବାକୁ ଚାହୁଁଛି ଲୋ । ମୁଁ କ’ଣ ବେଳେ ବେଳେ ତୋ ପାଖକୁ ଆସିପାରିବି ?” ସୁଶୀଳା କହିଲା, “କାହିଁକି ନୁହେଁ ? ଇଏ ତ ଆପଣଙ୍କ ଘର; ଆପଣ ଏଠିକୁ ଆସିବେ, ଏଇଟା ମୋର ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା । ଆପଣଙ୍କର ମୋ ପ୍ରତି ବହୁତ ସ୍ନେହ ଓ ଦୟା ଅଛି ବୋଲି ଏପରି କହୁଛନ୍ତି ।” ବ୍ରାହ୍ମଣ ବହୁତ ଖୁସୀ ହେଲେ ଏବଂ ସେଦିନଠାରୁ ବେଳେ ବେଳେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ବୁଲି ଆସିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସୁଶୀଳାର ସାଙ୍ଗ ହେବାରୁ ତା’ ପ୍ରଭାବରେ କିଛିଦିନ ଭିତରେ ସେ ବି ସୁଶୀଳାପରି ଭଲସ୍ୱଭାବର ହୋଇଗଲେ ।

କଳିହୁଡ଼ୀ ପଡ଼ୋଶୀଙ୍କର ଏପରି ଅଦ୍ଭୁତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖି

ସୁଶୀଳାର ସେହି ହିତକାମୀମାନଙ୍କର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ, ଯେଉଁମାନେ ତା’ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପୁଲିସ୍ରେ ରିପୋର୍ଟ କରିବାକୁ କହୁଥିଲେ । ଏବେ ସେମାନେ ସୁଶୀଳା ପାଖକୁ ଆସି କହିଲେ, “ସୁଶୀଳା ! ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ଯେ, ତୁମେ ତାକୁ ତୁମ ଭଳି କରିଦେଲ ।” ସୁଶୀଳା କହିଲା, “ଏସବୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ କୃପା ।” ସେମାନେ କହିଲେ, “ତୁମେ ଧନ୍ୟ ! ଆମେସବୁ ସେ କଳିହୁଡ଼ାଟା ବିରୁଦ୍ଧରେ ପୋଲିସ୍ରେ ରିପୋର୍ଟ କରିବାକୁ କହୁଥିଲୁ; ଆମେ ଭୁଲବାଟ ଦେଖାଉଥିଲୁ ।”

କିଛିଦିନ ପରେ ବିଧବାଙ୍କ ପୁଅର ବାହାଘର ସ୍ଥିର ହୋଇଗଲା । ସେତେବେଳେ ସେ ସୁଶୀଳା ଘରର ସବୁ ପୁରୁଷଲୋକମାନଙ୍କୁ ଆଗ୍ରହରେ ବାହାଘରକୁ ଡାକିନେଇଗଲେ । ଘରର ସବୁ ପୁରୁଷଲୋକ ତିନିଦିନପାଇଁ ବରଯାତ୍ରୀରେ ଗୁଲିଗଲେ । ଇତି ମଧ୍ୟରେ ସାହିରେ ଜଣେ ବଣିଆ ଘରୁ ଶ୍ରେରି ହୋଇଗଲା । ତେଣୁ ବଣିଆକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ପୁଲିସ୍‌ବାଲା ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କ ଘରକୁ ଆସି କହିଲେ, “ଆମେ ତୁମ ଘର ତଲାସ କରିବାକୁ ଆସିଛୁ ।” ଏହା ଶୁଣି ଘରର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଡରିଗଲେ । ଗୌତମୀ କହିଲେ, “ବୋହୂ ! ପୁଲିସ୍‌ବାଲାମାନେ ଆସିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଆସିବା କିଛି ଭଲକଥା ନୁହେଁ । ସେମାନଙ୍କୁ କିଛି ଟଙ୍କାପଇସା ଦେଇ ବିଦା କରିଦିଅ ।” ସୁଶୀଳା କହିଲା, “ଆପଣ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ସବୁ ଠିକ୍ କରିଦେବି ।” ତା’ପରେ ସେ ବଣିଆକୁ ପଚାରିଲା, “କ’ଣ ଆଜ୍ଞା ! ଆମ ଘରେ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ଘର ତଲାସ କରି ଆପଣ ଆମର ଅପମାନ କରିବାକୁ ଗ୍ରହାନ୍ତି ? ଆପଣଙ୍କର କ’ଣ ଶ୍ରେରିମାଲପାଇଁ ଆମ ଘର ଉପରେ ସନ୍ଦେହ ଅଛି ?” ବଣିଆ କହିଲା, “ନାହିଁ ସାଆନ୍ତାଣି, ମୁଁ ତ ଏହା ଗ୍ରହାନ୍ତି ନାହିଁ । ମୋତେ ତ ଏଇ ପୁଲିସ୍‌ବାଲାମାନେ ଏଠାକୁ ନେଇଆସିଛନ୍ତି ।” ତେଣୁ ସୁଶୀଳା ନିର୍ଭୟରେ ପୁଲିସ୍‌ବାଲାଙ୍କୁ ପଚାରିଲା, “ଆଜ୍ଞା ପୋଲିସ୍‌ବାରୁ ! ଆପଣ କାହିଁକି ଆମ ଘର ତଲାସ କରିବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି ?” ପୋଲିସ୍ କହିଲା, “କାଲି ରାତିରେ ଏ ବଣିଆଙ୍କ ଘରୁ ଶ୍ରେରି ହୋଇଗଲା । ତେଣୁ ଆମେସବୁ ତଲାସି ନେବାକୁ ଏଠିକି ଆସିଛୁ ।” ସୁଶୀଳା ନିର୍ଭୟରେ କହିଲା, “ଭଲ କଥା । ଆପଣ ମୋତେ

କାଗଜରେ ଲେଖି ଦେଇଦିଅନ୍ତୁ ଯେ, ‘ମୁଁ ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ ଆପଣଙ୍କର ଘର ତଲାସ କରୁଛି ।’ ତଲାସି ନେବା ପରେ, ଯଦି କିଛି ନ ମିଳିଲା, ତେବେ ଏହି ଅସମ୍ଭାବନାର କ୍ଷତିପୂରଣପାଇଁ ଆମେ କାହା ଉପରେ ଦାବି କରିବୁ ଓ ଏଥିପାଇଁ କିଏ ଦାୟୀ ହେବ, ତାହା ବି ଲେଖିକରି ଦିଅନ୍ତୁ ।’ ଏହା ଶୁଣି ପୋଲିସ୍‌ବାଲାଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିବଶା ହୋଇଗଲା । ସେମାନେ କହିଲେ, “ଏ ବଣିଆ ତ ଆମକୁ ଏଠାକୁ ଆଣିଛି । ଏବେ ଏଠାକୁ ଆସି ମନା କରୁଛି ।” ଏହିପରି କଥା ବୁଲେଇନେଇ ସମସ୍ତେ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ । ଯେତେବେଳେ ଘରର ପୁରୁଷଲୋକମାନେ ବରଯାତ୍ରାରୁ ଫେରିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏହି ଘଟଣା ଶୁଣି ସେମାନେ ଖୁସୀ ହୋଇଗଲେ; ସୁଶୀଳାକୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ଆଦରସମ୍ମାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

(୪)

ଏପରିଭାବରେ ଘରର ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସୁଶୀଳାର ବହୁତ ଆଦରଯତ୍ନ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ ସୁଶୀଳାର ଏପରି ଅଧିକ ଆଦରସମ୍ମାନ ଘରର ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ମନରେ ଈର୍ଷାର ନିଆଁ ଜଳାଇଦେଲା । ସେମାନେ ମନେ ମନେ ତା’ ଉପରେ କୁହୁଳିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାକୁ ଦୋଷୀ କରିଦେବାପାଇଁ ତା’ର ଛିଦ୍ର ଖୋଜିବାକୁ ଲାଗିପଡ଼ିଲେ । କିନ୍ତୁ ସୁଶୀଳାର ତ କିଛି ଦୋଷ ନ ଥିଲା । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର ସେବା କରେ; ସମସ୍ତଙ୍କ ଗୁଣ ଗାଏ; କେବେ ବି କାହାର ଅବଗୁଣ ଦେଖେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କୁ କିଛି ବି ଉପାୟ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଘରର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ଏପରି ମନୋବୃତ୍ତି ଦେଖି ରୋଷେଇଆ, ଗୁକର ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରୁ ଲାଭ ଉଠାଇବାକୁ ଭାବିଲେ ।

ଦିନେ ଘରର ସେହି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ରୋଷେଇଆ ଓ ଗୁକରଙ୍କ ସହିତ ମିଶି ସୁଶୀଳାକୁ ଦୋଷୀ କରିବାକୁ ଏକ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ରଚନା କଲେ । ଗୋଟିଏ ଯୋଜନା ତିଆରି ହୋଇଗଲା ଏବଂ ସେହି ଅନୁସାରେ ବଡ଼ବୋହୂ ରାମଦେବୀ ମିଛପ୍ରଚାର କଲା ଯେ, ତା’ର ସୁନାକଙ୍କଣ ଗ୍ରେରି ହୋଇଯାଇଛି; ସେ ସୁଶୀଳା ଉପରେ ସନ୍ଦେହ କରୁଛି । ଘରର ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଏକଥାରେ ବିଶ୍ଵାସ ହେଲା ନାହିଁ । କିଛିଦିନ ପରେ ନଣନ୍ଦ ରୋହିଣୀ ଆଉ

ଏକ ମିଛ ପ୍ରଶ୍ନର କଲା, “ମୋର ଗୋଟିଏ ସାୟା ଓ ଶାଢ଼ୀ କାଲିଠୁ ହଜିଛି ।” ଏସବୁ ଶୁଣି ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଲା ! ଘରେ ନିତିଦିନ ଇମିତି ଶ୍ୱେରି କିମିତି ହେବାରେ ଲାଗିଛି ? ଖୋଜାଖୋଜି କରିବା ପରେ ମଧ୍ୟ କିଛି ପତା ମିଳିଲା ନାହିଁ । ପୁଣି ଦି’ଗୁରି ଦିନ ପରେ ମଝିଆ ବୋହୂ ଭଗବାନ ଦେବୀ କହିଲା, ତା’ର ସୁନାହାରଟି ଗତ ରାତିରୁ ଉଭାନ୍ ହୋଇଯାଇଛି । ଘରଲୋକେ ବହୁତ ଖୋଜାଖୋଜି କଲେ; କିନ୍ତୁ କିଛି ବି ପତା ମିଳିଲା ନାହିଁ । ମିଳନ୍ତା ବା କିପରି ! ଯାହାର ଜିନିଷ, ସେ ତ ନିଜେ ତାହା ଲୁଗୁଇ ରଖିଦେଇଛି । ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ନିଜ ନିଜ ଜିନିଷପାଇଁ ସୁଶୀଳା ଉପରେ ସନ୍ଦେହ କଲେ ।

ସେହି ସାହିରେ ଭକ୍ତିଦେବୀ ନାମରେ ଜଣେ ବୁଢ଼ୀ ରହୁଥିଲା । ତା’ ବାପଘର ସୁଶୀଳା ବାପଘରର ପଡ଼ିଶାରେ । ସୁଶୀଳାର ମାଆଙ୍କ ସହିତ ତା’ର ବହୁତ ସ୍ନେହ ବି ଥିଲା । ଗୁକରଠାରୁ ଖବର ମିଳିଲା ଯେ, ଭକ୍ତିଦେବୀ ତା’ପର ଦିନ ତା ବାପଘରକୁ ଯିବାର ଅଛି । ଏହା ଶୁଣି ରୋଷେଇଆ, ଗୁକର ଓ ଘରର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ମିଶି ଆଉ ଏକ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ରଚିଦେଲେ । ଯେଉଁ ଗୁରୋଟି ଜିନିଷ ହଜିଛି ବୋଲି ପ୍ରଶ୍ନର କରାଯାଇଥିଲା, ରୋହିଣୀ ସେହି ଗୁରୋଟି ଜିନିଷ ଗୋଟିଏ ଅଳିରେ ରଖି, ଅଳି ସିଲେଇ କରି ରୋଷେଇଆ ହାତରେ ସେହି ଭକ୍ତିଦେବୀ ପାଖକୁ ପଠାଇଦେଲା । ତା’ସାଥରେ ଗୋଟିଏ ଚିଠି ମଧ୍ୟ ଲେଖିଦେଲା—“ମାଆଙ୍କୁ ସୁଶୀଳାର ନମସ୍କାର । ଭକ୍ତିଦେବୀ ହାତରେ ଏହି ଅଳିଟି ପଠାଉଛି । ଏହା ଯେପରି କେହି ନ ଜାଣେ ।” ରୋଷେଇଆ ଭକ୍ତିଦେବୀ ପାଖକୁ ଯାଇ କହିଲା, “ନିଅ ମାଆ, ସୁଶୀଳା ଏହି ଅଳିଟି ତାଙ୍କ ମାଆଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇଛନ୍ତି । ସେ କହିଛନ୍ତି ଯେ, ତାଙ୍କ ମାଆଙ୍କୁ ହିଁ ଦେବ; ଆଉ କାହାରିକୁ ଦେବ ନାହିଁ ।” ଏତକ କାମ କରି ରୋଷେଇଆ ଘରକୁ ଚାଲିଆସିଲା ।

ସେଦିନ ରାତିରେ ରୋହିଣୀ ସୁଶୀଳା ଛଡ଼ା ଘରର ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଡାକି, ପାଖରେ ବସାଇ କହିଲା, “କିଛି ଦିନ ହେଲା ଆମ ଘରୁ ଯେଉଁ ଜିନିଷସବୁ ଶ୍ୱେରି ହେଉଛି, ସେଥିପାଇଁ ଆମର ସୁଶୀଳା ଉପରେ ସନ୍ଦେହ । ଆମ ସାହିରେ ଥିବା ଭକ୍ତିଦେବୀ ସୁଶୀଳାର ମାଆକୁ ବହୁତ

ସ୍ନେହ କରେ । କାଲି ସେ ତା' ଘରକୁ ଯିବାକୁ ବାହାରିଛି । ସୁଶୀଳା ତା' ହାତରେ ସମ୍ଭବତଃ କିଛି ଜିନିଷ ମାଆ ପାଖକୁ ପଠାଉଛି । କାଲି ଭୋରରୁ ଭକ୍ତିଦେବୀ ଯିବ । ଆମ ଘର ଆଗ ଦେଇ ତା'ର ରାସ୍ତା । ସେ ଗଲାବେଳେ ତାକୁ ଅଟକାଇ ପଚାରିବା ଉଚିତ; ତା'ର ସବୁ ଜିନିଷ ଦେଖିବା ଦରକାର; ସୁଶୀଳା କ'ଣ କ'ଣ ପଠେଇଛି, ଜଣା ପଡ଼ିଯିବ ।”

ତା'ପରଦିନ ସୁଶୀଳାର ସ୍ବାମୀ ମୋହନଲାଲ ବଡ଼ିଭୋରରୁ ଘରର ଦ୍ଵାରମୁହଁରେ ବସି ଭକ୍ତିଦେବୀକୁ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରୁଥିଲା । ଯେତେବେଳେ ଭକ୍ତିଦେବୀ ଆସିଲା, ସେତେବେଳେ ମୋହନଲାଲ ତାକୁ ଅଟକାଇ କହିଲା, “ବୁଢ଼ୀ ମାଆ, କ'ଣ ସବୁ ନେଇଯାଉଛ ?” ଭକ୍ତିଦେବୀ କହିଲା, “ସୁଶୀଳା ତା' ମାଆ ପାଖକୁ ଗୋଟିଏ ଚିଠି ଓ ଅଳିଟିଏ ପଠେଇଛି । ସେଇଆକୁ ଧରିଛି ।” ମୋହନଲାଲ କହିଲା, “ସେସବୁ ପଠାଇବା ଦରକାର ନାହିଁ, ଫେରାଇଦିଅ ।” ଏହା କହି ସେ ବୁଢ଼ୀଠାରୁ ଅଳି ଓ ଚିଠି ନେଇଆସିଲା ଓ କହିଲା, “ଏଥର ତୁମେ ଯାଅ ।” ଏହାପରେ ମୋହନଲାଲ ଅଳି ଓ ଚିଠି ନେଇ ଘରଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ ରଖିଦେଲା ଏବଂ ବୁଢ଼ୀ ଯେଉଁ କଥା କହିଥିଲା, ତାହା ମଧ୍ୟ କହିଦେଲା । ଅଳି ଖୋଲିଲାକୁ ଦେଖାଗଲା, ଯେଉଁ ଗୁରୋଟି ଜିନିଷ ଗୁରୁ ହୋଇଥିଲା, ସେସବୁ ତା'ଭିତରେ ଅଛି । ଚିଠି ଖୋଲି ପଢ଼ୁ ପଢ଼ୁ ସମସ୍ତେ ନିଆଁବାଣ ହୋଇଗଲେ । ମୋହନଲାଲ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୋଧରେ ଘର ଭିତରକୁ ଯାଇ ସୁଶୀଳାକୁ ଦୁର୍ଭାଷାରେ ଭର୍ଷନା କଲା, “ଶଇତାନ୍ ! ଆମଘରୁ ଗୁଲିଯାଆ । ତୁ ଆମ ଘରୁ ଯେଉଁ ଜିନିଷସବୁ ଗୁରୋଇ ନେଇ ଚିଠି ସହିତ ତୋ ମାଆ ପାଖକୁ ପଠାଇଥିଲୁ, ତାହାସବୁ ଧରା ପଡ଼ିଯାଇଛି । ଆମେ କୌଣସିପ୍ରକାରେ ତୋ ପରି ଗୁରୋକୁ ଘରେ ରଖିବାକୁ ଗୁହଁ ନା । ତୋର ଯେଉଁ ଆଡ଼େ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା, ସେଇଆଡ଼େ ଗୁଲିଯା ।” ଏଭଳି ମିଛ ଏବଂ ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଆରୋପ ଶୁଣି ସୁଶୀଳା ଥରି ଉଠିଲା । ତା' ଆଖିରୁ ଲୁହ ଝରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଅତି କରୁଣ କଣ୍ଠରେ କହିଲା, “ସ୍ବାମୀ, ଆପଣ ବିଶ୍ଵାସ କରନ୍ତୁ, ମୁଁ ଏ କାମ କରି ନାହିଁ । ଭଗବାନ୍ ସାକ୍ଷୀ ଅଛନ୍ତି । ଆପଣ ଶାନ୍ତ ହୋଇ ସବୁ କଥା ବିଚାର କରନ୍ତୁ । ଟିକିଏ ସେହି ବୁଢ଼ୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ, ତାଙ୍କୁ ଏ

ଅଳି ଏବଂ ଚିଠି କିଏ ଦେଇଯାଇଥିଲା, ପଚାରନ୍ତୁ । ମୁଁ କୌଣସି ଚିଠି ଲେଖି ନାହିଁ, କି କୌଣସି ଅଳି ଭକ୍ତିଦେବୀଙ୍କୁ ଦେଇ ନାହିଁ । ଆପଣ ସେ ଚିଠିର ଅକ୍ଷରକୁ ଦେଖନ୍ତୁ; ତାହା କାହା ହାତଲେଖା ଚିହ୍ନଟୁ । ଆପଣ ଏହାର ପୂରାପୂରି ତଦାରଖ କରିବା ଦରକାର ।” ମାତ୍ର ମୋହନଲାଲ ତ ସେତେବେଳକୁ କ୍ରୋଧାନ୍ନ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ସ୍ତ୍ରୀ ଏପରି କୁକାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି ବୋଲି ଜାଣି ତା’ ମନରେ ବଡ଼ କ୍ଷୋଭ ଉଠିଥିଲା । କ୍ରୋଧରେ ମଣିଷର ବିବେକ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ । ବୁଝିବ କିଏ ? ପ୍ରମାଣ ତ ସାମ୍ନାରେ ଅଛି । ସେ ରାଗିଯାଇ କହିଲା, “ତୋତେ ସଫେଇ ଦେବାକୁ ଲାଜ ଲାଗୁନି ? ତୁ ଜାଣ, ମୋ ଉପରେ ଅଲିଭା କଳଙ୍କ ଲଗେଇଦେଲୁ । ମୋ ମୁହଁରେ କଳା ବୋଲିଦେଲୁ । ତାହା କେବେ ବି ଧୋଇ ହେବ ନାହିଁ । ମୁଁ ତୋ ମୁହଁ ଦେଖିବାକୁ ଗୃହେଁ ନାହିଁ । ଯା; ତୁରନ୍ତ ଏଠୁ ବାହାରିଯାଆ ।” ସୁଶୀଳା ବିକଳ ହୋଇ ବହୁତ ବିନତି କଲା; କିନ୍ତୁ ସେ କିଛି ଶୁଣିଲା ନାହିଁ । ତାକୁ ଘରୁ ବାହାର କରିଦେଲା । ଇନ୍ଦ୍ରସେନ ସେତେବେଳକୁ ଗୁରିବର୍ଷର; ଇନ୍ଦ୍ରସେନୀ ଛଅବର୍ଷର । ତାଙ୍କୁ ଜେଜେମାଆ ନିଜ ପାଖରେ ରଖିଲେ । ଷଡ଼ମନ୍ତ୍ରକାରୀ ରୋଷେଇଆ, ଗୁକର ଏବଂ ଘରର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଏପରି ସଫଳତାଲାଗି ବହୁତ ଖୁସୀ ହେଲେ । ସେମାନେ ହସି ହସି ଖୁସିରେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ଆମେ ତ ପ୍ରଥମରୁ ଜାଣିଥିଲୁ; ଏହି ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା କହାଟା ନିଶ୍ଚୟ ଛୋଟ ଲୋକଟାଏ । କିନ୍ତୁ ସେ ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗୁଣି କରିଦେଇଥିଲା । ଆଜି ସବୁ ଗୁମର ପଦାରେ ପଡ଼ିଗଲା ।”

ଏପରି ଅନୁଚିତ ବ୍ୟବହାର ପାଇ ମଧ୍ୟ ସୁଶୀଳା ମନରେ କୌଣସି କ୍ରୋଧ ଜାତ ହେଲା ନାହିଁ^{୧୯} କିମ୍ବା କୌଣସି ପ୍ରତିହିଂସାର ଭାବନା ଦେଖାଦେଲା ନାହିଁ^{୧୦} । ସେ କାହାରିକୁ ଦୋଷ ନ ଦେଇ ନିଜ ଭାଗ୍ୟକୁ ନିନ୍ଦା କଲା । ସେ ଭାବିଲା—“ମୋ’ପରି ନିରପରାଧିନୀ ଉପରେ କଳଙ୍କ ଲଗାଇ ମୋ ସ୍ବାମୀ ଯଦି ମୋତେ ତ୍ୟାଗ କଲେ, ତେବେ ମୋର ବଞ୍ଚିବାର କି ପ୍ରୟୋଜନ ? କିନ୍ତୁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ କୁହାଯାଇଛି, ସ୍ତ୍ରୀପାଇଁ ପତି ହିଁ ତୀର୍ଥ; ପତି ହିଁ ବ୍ରତ; ପତି ହିଁ ସବୁକିଛି । ଶାସ୍ତ୍ରବିଧାନରେ ମୁଁ ସବୁକ୍ଷ୍ମ ରହିବା ଉଚିତ । ମୋର ସର୍ବଦା ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ବିପତ୍ତି ତ ସବୁ

ମଣିଷଙ୍କ ଉପରକୁ ଆସେ । ବୁଝିଲାମଣିଷ କେବେ କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ବି ନିଜର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ ଧର୍ମ ତ୍ୟାଗ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୀତାରେ କହିଛନ୍ତି—

ଦୁଃଖେଷୁଦୁର୍ବିଗ୍ନମନଃ ସୁଖେଷୁ ବିଗତସ୍ତୁହଃ ।

ବାତରାଗଭୟକ୍ରୋଧଃ ସ୍ଥିତଧାର୍ମିନିରୁଚ୍ୟତେ ॥ (୨/୪୭)

“ଦୁଃଖପ୍ରାପ୍ତିରେ ଯାହାଙ୍କ ମନରେ ଉଦ୍ବେଗ ହୁଏ ନାହିଁ, ସୁଖପ୍ରାପ୍ତିରେ ଯେ ସର୍ବଦା ନିଃସ୍ତୁହ ରହନ୍ତି ତଥା ଯାହାଙ୍କର ରାଗ, ଭୟ, କ୍ରୋଧ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଛି, ସେପରି ମୁନିଙ୍କୁ ସ୍ଥିରରୁଦ୍ଧ କୁହାଯାଏ ।”

“ଶ୍ରୀତୁଳସୀ ଦାସ କହିଛନ୍ତି—

ଧାରଜ ଧର୍ମ ମିତ୍ର ଅରୁ ନାରୀ ।

ଆପଦ କାଳ ପରିଶ୍ରମେ ଶୂରୀ ॥

“ତେଣୁ ଦୁଃଖ ସମୟରେ ଭାବପ୍ରବଣ ହୋଇ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବା କୌଣସି ବୁଦ୍ଧିମତାର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ । ଆତ୍ମଘାତକୁ ଇହଲୋକରେ କି ପରଲୋକରେ କେଉଁଠି କେବେ ବି ସୁଖ ମିଳେ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଘରୁ ବାହାର କରିଦେବାରୁ ମୋତେ ଯେଉଁ ଦୁଃଖ ହେଉଛି, ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବା ସମୟରେ ତ ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ ଦୁଃଖ ହେବ । ଯେଉଁ ମଣିଷ ମରିବାପାଇଁ ନଈରେ ପଶେ, ତାକୁ ନଈରେ ବୁଡ଼ିଗଲାବେଳେ ଏତେ ଦୁଃଖ ହୁଏ ଯେ, ସେ ପୁଣି ବଞ୍ଚିବାପାଇଁ ନଈରୁ ବାହାରି ଆସିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ମରିବାପାଇଁ ବିଷ ଖାଇଥିବା ଲୋକ ବି ପୁଣି ବଞ୍ଚିବାପାଇଁ ବିଷ ଉତାରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ ଏବଂ ଦେହରେ କିରୋସିନି ଢାଳି ମରିବା ଲୋକ ତ ଚିତ୍କାର କରି ଛଟପଟ ହୋଇ ମରେ । ଆତ୍ମହତ୍ୟାକାରୀକୁ କେବଳ ଯେ ଇହଲୋକରେ ଦୁଃଖ ହୁଏ, ତାହା ନୁହେଁ; ମରିଲା ପରେ ବି ସେ ଅନ୍ଧକାରମୟ ନରକକୁ ଯାଇ ଏହାଠାରୁ ବଳି ଘୋର କଷ୍ଟ ଓ ଦୁର୍ଗତି ପାଏ ।

ଅସୁର୍ଯ୍ୟା ନାମ ତେ ଲୋକା ଅନ୍ଧେନ ତମସାଂବୃତଃ ।

ତାଁସ୍ତେ ପ୍ରେତ୍ୟାଭିଗଞ୍ଜନ୍ତି ଯେ କେ ଗୁମ୍ଫାନୋ ଜନଃ ॥

(ଇଶାବାସ୍ୟ. ୩)

“ନାନାପ୍ରକାର ଆସୁରଯୋନି ଏବଂ ନରକରୂପକ ଲୋକ ଅଜ୍ଞାନ

ଏବଂ ଦୁଃଖକ୍ଳେଶରୂପକ ମହାଅନ୍ଧକାରରେ ଆବୃତ ହୋଇ ରହିଛି । ଆତ୍ମହତ୍ୟାକାରୀ, ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସେହି ଲୋକମାନଙ୍କରେ ବାରମ୍ବାର ପଡ଼େ—ଯେ କେହି ମନୁଷ୍ୟ ହେଉ ନା କାହିଁକି, ଆତ୍ମହତ୍ୟା କଲେ ଏହିପରି ଗତି ହିଁ ପାଏ ।” କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ତା’ର ପିତୃ ଓ ଶ୍ୱଶୁର ଉଭୟ କୁଳରେ ସବୁଦିନପାଇଁ ଘୋର କଳଙ୍କ ଲାଗିଯାଏ । ଏହା ମୋ ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲଜ୍ଜାର^{୧୦} ବିଷୟ । ଉତ୍ତମ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ତ ଆତ୍ମହତ୍ୟା ସଂକଳ୍ପ କରିବା ମଧ୍ୟ ପାପ । ତେଣୁ ମୁଁ ମୋ ଜୀବନକୁ କେବେହେଲେ ନଷ୍ଟ କରିବି ନାହିଁ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଦରବାରରେ ନିଶ୍ଚୟ ନ୍ୟାୟ ମିଳେ ଏବଂ ମୁଁ ବି ସତ୍ୟମାର୍ଗରେ ଅଛି; ମୁଁ ଯଦି ବଞ୍ଚିରହିବି, ତେବେ ଦିନ ଆସିବ, ମୋର ଏହିସବୁ କଳଙ୍କ ଆପଣାଛାଏଁ ଦୂର ହୋଇଯିବ । ମିଛ କଥା କେତେଦିନ ଡିଷ୍ଟିବ ? ମୁଁ କି ଛାର, ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଉପରେ ତ ମଣିଗ୍ୱେରିର ମିଥ୍ୟା ଆରୋପ ଲାଗିଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ତାହା ଡିଷ୍ଟି ରହିପାରିଲା ନାହିଁ ।” ଏହିପରି ବିଗ୍ରହ କରି ସେ ନିଜ ହୃଦୟରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ^{୧୧} ଧରିଲା । ମିଛଟାରେ ମିଳିଥିବା କଷ୍ଟକୁ ସହିଯାଇ ସେ ସ୍ୱର୍ଗପାଳନରୂପକ ତପସ୍ୟାରେ^{୧୨} ଲାଗିରହିଲା ଏବଂ ଶରୀରନିର୍ବାହର ନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପାୟ ଖୋଜିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

(୫)

ସନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇଯିବାରୁ ସେ ଯାଇ ଗୋଟିଏ ଧର୍ମଶାଳାରେ ରହିଲା । ସେ ନିରନ୍ତର ନିୟମପୂର୍ବକ ପରମାତ୍ମାଙ୍କୁ ଧ୍ୟାନ^{୧୩} କଲା; ଧ୍ୟାନ ପ୍ରଭାବରେ ତା’ର ଅନ୍ତଃକରଣ ପବିତ୍ର^{୧୪} ହୋଇଗଲା । ସେ ମନ-ଇନ୍ଦ୍ରିୟକୁ ସଂଯମ^{୧୫} କରି ନିଜେ ଗୀତା, ରାମାୟଣ ସ୍ତାଧ୍ୟାୟ^{୧୬} କଲା ଏବଂ ଭଗବାନଙ୍କର ପବିତ୍ର ନାମ ଜପ କରିଗଲିଲା । ମନରେ କୌଣସି ଦ୍ରୋହଦ୍ୱେଷ ନ ରଖି ନିଜ ପତିଦେବଙ୍କ ବିଗ୍ରହ ଶୁଦ୍ଧ ହେଉ ବୋଲି ତାଙ୍କ ପାଇଁ କାତର ପ୍ରାର୍ଥନା ବି କରିଗଲିଲା ।

ତା’ପାଖରେ ଘର ଖର୍ଚ୍ଚ ବାବଦରୁ ଅଳ୍ପ କିଛି ଟଙ୍କା ବଳିଥିଲା । ସେଥିରେ ସେ ତା’ର ଭାବାଜୀବନର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କଲା । ତା’ ପରଦିନ ସେ ଦୁଇଟି ଗଞ୍ଜିବୁଣା ଛୁଆଁ, କିଛି ଧଳା ଓ ରଙ୍ଗୀନ୍ ସୂତା,

ନିଜପାଇଁ ଦିନକର ଅଟା-ଡାଲି ଓ ଲୁଣଲଙ୍କା, ଖାଲି ଓ ଠୋଲା ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ବାଲୁଟି ଓ ତସଲା କିଣିଆଣିଲା । ତସଲାରେ ଅଟା ଚକଟି, ଖାଲି ଉପରେ ରଖି, ପୁଣି ତସଲାକୁ ଓଲଟାଇ ତା' ଉପରେ ରୁଟି ସେକିଲା । ରୁଟିତକ ଖାଲିରେ ରଖି, ତସଲାଟି ଧୋଇ ସେଥିରେ ଡାଲି ରାନ୍ଧିଲା । ଏହିପରି ରୋଷେଇ କରି ଖାଇସାରିବା ପରେ ଦିନବେଳା ସୂତାରେ ଗଞ୍ଜି ଓ ମୋଜା ବୁଣିବସିଲା । ବଜାରରେ ଗଞ୍ଜି ମୋଜା ବିକି ଅଳ୍ପ କିଛି ଟଙ୍କା ପାଇଗଲା । ନିତିଦିନ ଏହିପରି କରି ସେ ଦି'ପଇସା ରୋଜଗାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେହି ପଇସାରେ ଦୁଇବେଳାର ଖାଦ୍ୟ ସରଞ୍ଜାମ ନେଇଆସେ ଓ ଦିଗୁରି ଟଙ୍କା ସଞ୍ଚୟ କରି ରଖେ । ପନ୍ଦରଟା ଦିନ ଭିତରେ ତା' ହାତରେ କିଛି ଟଙ୍କା ହୋଇଗଲା । କିଛିଦିନ ପରେ ସେ ଯତ୍ରେକତ୍ରେ ଚଳିଗଲାଭଳି ଅଳ୍ପଭଡ଼ାରେ ଖଣ୍ଡିଏ କୁଡ଼ିଆ ନେଇଗଲା । ରୋଷେଇ ସୁବିଧାପାଇଁ ଆହୁରି କିଛି ବାସନ କିଣି ଆଣିଲା । ବୁଣାବୁଣିପାଇଁ ବେଶୀ କରି ସୂତା ମଧ୍ୟ କିଣିଆଣିଲା ।

ଏହାପରେ ସାହି ସାହିରେ ପ୍ରଗୁର କରିଦେଲା ଯେ, ଶାଢ଼ୀ, ସାୟା, ଘୋଡ଼ିହେଲା ଗୁଦର, ଓଢ଼ଣା ଆଦି ଉପରେ ଫୁଲ ପକେଇବା ଏବଂ ଦୋହା, ଚୌପଦି, ଶ୍ଳୋକ ଆଦି ଲେଖାଇବାକୁ କାହାରି ଦରକାର ହେଲେ, ତା' କୁଡ଼ିଆକୁ ପଠାଇଦିଅନ୍ତୁ; ଖୁବ୍ କମ୍ ଦାମରେ ସେ ଏସବୁ କରିଦେବ । ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ଭିତରେ ଲୋକମାନେ ତା'ଘରକୁ କାମ ପାଇଁ ବରାଦ ପଠାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତା'ର ହସ୍ତାକ୍ଷର ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର । ତାର ଦୋହା, ଚୌପଦି, ଶ୍ଳୋକ ଆଦି ଲେଖା ଓ ଫୁଲପକା ଇତ୍ୟାଦି ଦେଖି ଲୋକମାନେ ତା'ର ଶିକ୍ଷା ଏବଂ କାରିଗରିରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଗଲେ । ସୁଶୀଳା ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ମାସକୁ ଗୁରିପାଞ୍ଚଶହ ଟଙ୍କା ଆୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବର୍ଷକ ପରେ ସେ ଖଣ୍ଡିଏ ଭଲ ଘର ଭଡ଼ାରେ ନେଇ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ବାଲିକା ପାଠଶାଳା ଖୋଲିଦେଲା । ପାଠଶାଳାରେ ଝିଅପିଲାଙ୍କୁ ବିନା ଦରମାରେ ବ୍ୟାକରଣ, ଗୀତା, ରାମାୟଣ ଇତ୍ୟାଦି ବିଭିନ୍ନ ହିନ୍ଦୀ ଓ ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥ ପଢ଼ାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ବିଦ୍ୟା ସହିତ କାରିଗରି କାମ ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଦେଲା । ଶିଖୁଥିବା ଝିଅମାନେ

ତା' ପାଖରେ ଯେଉଁ ଜିନିଷ ତିଆରି କରୁଥିଲେ, ସେସବୁ ସେ ବଜାରରେ ବିକ୍ରି କରିଦିଏ । ଏହାଦ୍ୱାରା ତା'ର ମାସକୁ ଭଲ ଦି'ପଇସା ସଞ୍ଚୟ ହେଲା । ଏପରିଭାବରେ ସବୁ ଖର୍ଚ୍ଚ ଯାଇ ବର୍ଷକରେ ତା'ର ଦଶହଜାର ଟଙ୍କା ସଞ୍ଚୟ ହୋଇଗଲା ।

କିଛିଦିନ ଭିତରେ ସେ ଛୋଟ ଡିହଖଣ୍ଡିଏ କିଣି ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ମାଟି ଘର ତିଆରି କଲା । ଗୋଟିଏ ଗାଈ ପାଳିଲା; ଘରେ ବୁଢ଼ା ଗୁଳରଟିଏ ମଧ୍ୟ ରଖିଲା । ଗୁଳର ବୁଢ଼ା ଗାଈଟିର ଓ ଘରର ସମସ୍ତ କାମ କରିଦିଏ । ଏହିପରି ଗୁଲୁ ଗୁଲୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଷକୁ ତା'ପାଖରେ ପନ୍ଦର ହଜାର ଟଙ୍କା ହୋଇଗଲା । ତୃତୀୟ ବର୍ଷ ସେ ରେଶମ କନା କିଣି ତା'ଉପରେ ରାମାୟଣ, ଗୀତାର ଶ୍ଳୋକ, ଦୋହା, ଚୌପାହି ଏବଂ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଫୁଲକଢି ପକାଇ ସତ୍ୟ ଓ ନ୍ୟାୟ ପଦ୍ଧତିରେ କ୍ରୟବିକ୍ରୟ ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତା'ସହିତ ଅନ୍ୟ ଯେଉଁମାନେ ନିଜ ଲୁଗାରେ ଫୁଲପକା, ଦୋହା, ଚୌପାହି ଇତ୍ୟାଦି ଲେଖାଇବାକୁ ଆସୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ କାମ ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲା । ତା'ର ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ,^{୧୧} ବିନୟ ଓ ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବହାର ଲୋକମାନଙ୍କ ଉପରେ ଭଲ ପ୍ରଭାବ ପକାଉଥିଲା । ଏହିପରି ବ୍ୟବସାୟ କରି କରି ତା'ପାଖରେ ପଚାଶ ହଜାର ଟଙ୍କା ହୋଇଗଲା ଏବଂ ତା'ର ସମସ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚ ଯାଇ ପ୍ରତିମାସରେ ପ୍ରାୟ ଏକ ହଜାର ଟଙ୍କା ବଢୁଥିଲା । ଏହିପରି ବ୍ୟବସାୟ ବଢ଼ିବାରୁ, ଟଙ୍କାପଇସା ହୋଇଯିବାରୁ ସହରରେ ତା'ର ଖ୍ୟାତି ବଢ଼ିଲା । ଏଥର ସେ ଜଣେ ଧନୀ ଲୋକପରି ସମ୍ମାନର ସହିତ ଚଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ନିଜ ଜମିରେ କୋଠାଘରଟିଏ ତୋଳିଲା । ଲୋକବାକ ରଖି ଭଲରେ ବ୍ୟବସାୟ ଚଳାଇଲା । ତା'ର ଚରିତ୍ର ଏବଂ ଗୁଣ ତ ସବୁବେଳେ ଶୁଦ୍ଧସାତ୍ତ୍ୱିକ ଓ ଆଦରଣୀୟ । ତା'ର କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ବ୍ୟବହାରରେ ମଧ୍ୟ ତା'ର ସୁଖ୍ୟାତି ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତା' ହୃଦୟରେ ଦାନ, ଦୁଃଖୀ, ଅନାଥ, ଗରିବ ଓ ବିକଳାଙ୍ଗ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଦୟା^{୧୨} ରହିଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ଆବଶ୍ୟକତାନୁସାରେ ଅଳ୍ପବସ୍ତ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ନିଷ୍କାମଭାବରେ ଦାନ^{୧୩} କରୁଥିଲା । ସେ ପ୍ରତିଦିନ ରୋଷେଇ କରି ଭଗବାନଙ୍କୁ ଭୋଗ

ଲଗାଇବା ପରେ ବିନାମନ୍ଦ୍ରରେ ବଳିବୈଶ୍ଵଦେବ କରୁଥିଲା ଓ ଅତିଥିଙ୍କୁ ଖୁଆଇପିଆଇସାରିବା ପରେ ନିଜେ ଖାଇ ବସୁଥିଲା ।

(୭)

ଏପଟେ ସାଧ୍ଵା ସୁଶାଳାକୁ ଘରୁ ବାହାର କରିଦେବାରୁ ଲୋକେ ତା'ର ଶାଶୁ, ଶ୍ଵଶୁର ଏବଂ ଯାଆ-ଦେଡ଼ଶୁର ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କୁ ନିନ୍ଦା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଘରେ ନିଜ ନିଜ ଭିତରେ ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵ ଉପୁଜିଲା ଓ ଅଳ୍ପବୁଦ୍ଧିହେତୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଘରର ସମ୍ପତ୍ତି ନାଶ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଦିନକର କଥା । ରୋହିଣୀ ପାଖକୁ ସାହିର ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଆସି କହିଲା, “ଆଜି ମୋର ପରାଶ ଟଙ୍କା ନିହାତି ଦରକାର । ଯଦି ତୁମେ ଦେଇପାରିବ, ତା’ହେଲେ ମୁଁ ତୁମକୁ ଶହକେ ଦୁଇଟଙ୍କା ହିସାବରେ ମାସିକ ସୁଧ ଦେବି ।” ତାକୁ ଭଲ ଘରର ସ୍ତ୍ରୀ ଭାବି ରୋହିଣୀ ପରାଶ ଟଙ୍କା ଧାର ଦେଲା । ସେ ଟଙ୍କା ନେଇ ଗୁଲିଯାଇ କିଛି ସମୟ ପରେ ପୁଣି ଫେରିଆସିଲା ଓ ଗୋଟିଏ ଟଙ୍କା ଫେରାଇ ଦେଇ କହିଲା, “ଆପଣ ପରାଶ ଟଙ୍କା ବଦଳରେ ମୋତେ ଏକାବନ ଟଙ୍କା ଦେଇଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଫେରିଲି; ଆପଣଙ୍କର ସେହି ଟଙ୍କାଟି ନିଅନ୍ତୁ ।” ରୋହିଣୀ ଉପରେ ଏହାର ଭଲ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଲା—ସେ ଟଙ୍କାଟି ନେଇ ଭାବିଲା, ଏ ନିଶ୍ଚୟ କୌଣସି ବଡ଼ଘରର, ଭଲ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ । ପନ୍ଦର ଦିନ ବିତିବା ପରେ ସେହି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଟି ଆସି ପରାଶ ଟଙ୍କା ଫେରାଇଦେଇ ସୁଧ ବାବଦରେ ଟଙ୍କାଟିଏ ଦେଇଦେଲା । ରୋହିଣୀ କହିଲା, “ଏ ଟଙ୍କା ତ ତୁମେ ଆହୁରି କିଛିଦିନ ରଖିପାରିଥାନ୍ତୁ ।” ସେ କହିଲା, “ମୋର ଯେବେ ଦରକାର ପଡ଼ିବ, ସେତେବେଳେ ଆସି ନେବି । ଏବେ ଆଉ ଦରକାର ନାହିଁ ।” ଏହା କହି ସେ ଗୁଲିଗଲା । କିଛିଦିନ ପରେ ସେ ପୁଣି ଆସି କହିଲା, “ଆଜି ମୋର ଦୁଇଶହ ଟଙ୍କା ଦରକାର ପଡ଼ିଛି । କ’ଣ ଉଧାର ଦେଇପାରିବ?” ରୋହିଣୀ ଦୁରନ୍ତ ଟଙ୍କା ବାହାର କରି ଦେଇଦେଲା । ଦଶଦିନ ଭିତରେ ହିଁ ସେହି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଦୁଇଶହ ଟଙ୍କା ଏବଂ ଗୋଟିଏ ମାସର ସୁଧ ଗୁରିଟଙ୍କା—ଏହିପରି ଦୁଇଶହଗୁରିଟଙ୍କା ଆଣି ଫେରାଇଦେଲା । ଏହା ଫଳରେ ରୋହିଣୀ ମନରେ ଆହୁରି ବିଶ୍ଵାସ ଜମିଗଲା ।

କିଛିଦିନ ପରେ ସେ ଦିନେ ପୁଣି ଆସି କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । ରୋହିଣୀ ପଚାରିବାରୁ ସେ କହିଲା, “ମୋ ବାପଘରେ ଜଣକର ବାହାଘର ହେଉଛି; କ’ଣ କରିବି, ମୋର ସବୁ ଗହଣା ଆମ ଘରଲୋକେ ବନ୍ଦା ପକାଇଦେଇଛନ୍ତି । ବିନା-ଗହଣାରେ ବାହାଘରକୁ ଗଲେ ଅସମ୍ମାନ ହେବ । ଆପଣ ଦୟା କରି ବିଭାଘରେ ପିନ୍ଧିବାପାଇଁ ଯଦି ଆପଣଙ୍କର କିଛି ଗହଣା ଦିନ ତିନିଟାପାଇଁ ଦିଅନ୍ତେ, ତେବେ ମୋର ସମ୍ମାନ ରହିଯାଆନ୍ତା । ରୋହିଣୀର ତ ତା’ଉପରେ ଆଗରୁ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା, ତେଣୁ ସେ ନିଜର ଗହଣାସବୁ କାଢ଼ି ତାକୁ ଦେଇଦେଲା । ସେ ଗହଣା ନେଇ ନିଜ ଘରକୁ ଚାଲିଗଲା । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ପାଞ୍ଚ ଦିନଯାଏ ଫେରିଲା ନାହିଁ, ରୋହିଣୀ ତା’ଘରକୁ ଯାଇ ତାକୁ ପଚାରିଲା, “ଭଉଣି, କ’ଣ ତୁମ ବିବାହକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲା ?” ସେହି ସ୍ତ୍ରୀ କହିଲା, “ଆମର ଏଠାରେ ତ କାହାର ବାହାଘର ନ ଥିଲା ?” ରୋହିଣୀ ପଚାରିଲା, “ଆପଣଙ୍କ ବାପଘରେ ବାହାଘର ଥିଲା ବୋଲି ଆପଣ ମୋ ପାଖକୁ ଗହଣା ଆଣିବାକୁ ଯାଇ ନ ଥିଲେ ?” ସେ କହିଲା, “ଆମର କୌଣସି ବାହାଘର ନ ଥିଲା କି ଗହଣାର ଆବଶ୍ୟକତା ମଧ୍ୟ ନ ଥିଲା । ଆମ ପାଖରେ ତ ବହୁତ ଗହଣା ଅଛି; ପୁଣି ଗହଣା ଆଣିବାକୁ ତୁମ ପାଖକୁ କାହିଁକି ଯିବୁ ?” ରୋହିଣୀ କହିଲା, “ଆପଣ ମୋ ପାଖକୁ ଅନେକ ଥର ଆସିଛନ୍ତି । ଆମ ଭିତରେ କେତେଥର ଟଙ୍କାପଇସା ଦିଆନିଆ ହୋଇଛି । ଅଥଚ ଆଜି ଆପଣ ମୋ ପାଖରେ ମିଛ କହୁଛନ୍ତି !” ସେ କହିଲା, “ବାଃ ! ବାଃ ! ମୁଁ ମିଛ କହୁଛି, ନା ତୁମେ ? ଆମେ ସ୍ୱୟଂ ଟଙ୍କା କରଜ ଦେଇ ସୁଧ ଅସୁଲ କରୁ । ଆମର ତ ଟଙ୍କାର କିଛି ଅଭାବ ନାହିଁ । ମୁଁ ତୁମ ପାଖକୁ ଟଙ୍କା ଆଣିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି କାହିଁକି ? ଆମର ଟଙ୍କାପଇସା କାମ ପଡ଼ିଲେ, ମରଦମାନେ ହିଁ ଏ କାମ କରନ୍ତି । ଆମ ଘରର ମରଦମାନେ ଯଦି ଏ କଥା ଶୁଣିବେ ନା, ତୁମର ଇଚ୍ଛାତ ରହିବନି ।”

ତା’ କଥା ଶୁଣି ରୋହିଣୀ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ନିଜ ଘରକୁ ଫେରିଆସିଲା । ଘରକୁ ଫେରି ବାପ ଓ ଭାଇମାନଙ୍କ ଆଗରେ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତା’କଥା ଶୁଣି ତା’ର ବାପା ଓ ଭାଇମାନେ ପଚାରିଲେ, “ସେ

ସ୍ତ୍ରୀକୁ ତୁ ଯେଉଁ ଗହଣା ଦେଇଛୁ, ତା'ର କିଛି ଲିଖିତ ପ୍ରମାଣ ରଖିଛୁ ? ସେତେବେଳେ ସେଠାରେ ଆଉ କିଏ କିଏ ଥିଲେ ?” ରୋହିଣୀ କହିଲା, “ମୁଁ ତ ତାକୁ ବିଶ୍ୱାସରେ ଗହଣା ଦେଇଦେଲି । କୌଣସି ଲେଖା ରଖି ନାହିଁ । ଆଉ, ସେତେବେଳେ ଅନ୍ୟ କେହି ନ ଥିଲେ ।” ବାପା ଓ ଭାଇମାନେ କହିଲେ, “ଯଦି ଏହାର କୌଣସି ଲେଖା ନାହିଁ, କି ସାକ୍ଷୀ ନାହିଁ, ତେବେ କିଛି ଉପାୟ ନାହିଁ । ଏପରି କାମ ଆମକୁ ନ ପଚାରି କରିବା ତୋର ଉଚିତ ନ ଥିଲା ।” ଶେଷରେ ସମସ୍ତେ କପାଳକୁ ନିନ୍ଦିତ ରୁପ ରହିଲେ ।

ଦିନକର କଥା । ପଣ୍ଡିତ ଦେବଦତ୍ତଙ୍କ ପାଖକୁ ଜଣେ ବାବାଜୀ ବେଶଧାରୀ ଠକ ଆସିଲା । ପଣ୍ଡିତେ ତାକୁ ବହୁତ ଆଦର କଲେ । ବାବାଜୀ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ପଚାରିଲା, “ଆପଣଙ୍କର ‘ଯୋଗକ୍ଷେମ’ ଠିକ୍ ଭାବରେ ଚାଲିଛି ତ ?” ପଣ୍ଡିତେ କହିଲେ, ଯେବେଠାରୁ ସାନବୋହୂ ଘରୁ ଗଲାଣି, ସେବେଠାରୁ ଘରେ କଳହ, କ୍ଳେଶ ଲାଗିରହିଛି । ସମାଜରେ ଆମର ନିନ୍ଦା ହେବାରୁ ଜୀବିକା ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲାଣି । ବ୍ୟବସାୟରେ ଲାଭ କମ୍ ହେବାରୁ ପିଲାଙ୍କ ବେପାର ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲାଣି । ମୋହନଲାଲ କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ କରିପାରିଲା ନାହିଁ ।” ଠକ ବାବାଜୀ କହିଲା, “ମୁଁ ତୁମକୁ ଏକ ରାସାୟନିକ ବିଦ୍ୟା ଶିଖାଇଦେଉଛି; ଏହାଦ୍ୱାରା ତୁମେ ପ୍ରତିଦିନ ଦୁଇମସା ଲେଖାଏଁ ସୁନା ତିଆରି କରିପାରିବ । କିନ୍ତୁ ଅଧିକ ଲୋଭ କରିବ ନାହିଁ ।” ବାବାଜୀବେଶଧାରୀ ଠକ ପୁଣି କହିଲା, “ଆଜ୍ଞା, ତୁମେ ବଜାରରୁ ପଚାଶ ପଇସାର ଶଂଖୁଆ, ପଚାଶ ପଇସାର ଗନ୍ଧକ, ପଚାଶ ପଇସାର ପାରା, ଗୋଟିଏ ସୁନା ତରଳାଇବା ଘଡ଼ିଆ ଓ କିଛି କୋଇଲା ନେଇ ଆସ ।” ସେ ବଜାରକୁ ଯାଇ ଏସବୁ ତୁରନ୍ତ ନେଇ ଆସିଲେ । ସେ ଠକ ନିଜ ଝୁଲାରୁ କିଛି ପତ୍ର କାଢ଼ି, ତା ରସରେ ଶଂଖୁଆ, ଗନ୍ଧକ ଓ ପାରାରେ ଭାବନା ଦେଇ ତାକୁ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କ ସ୍ୱହସ୍ତରେ ଘଡ଼ିଆରେ ପକାଇଦେଲା । କୋଇଲାରେ ଘଡ଼ିଆଟି ଭରିଦେଇ ଭାଟି ଉତ୍ତାପରେ ନିଆଁ ଜଳାଇଦେଲା । କୋଇଲା ଜଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । କୋଇଲା ଜଳିଲାରୁ ପଣ୍ଡିତ ତା ଉପରେ ଆହୁରି ଆହୁରି କୋଇଲା

ପକାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଯେଉଁ କୋଇଲା ପକାଯାଉଥିଲା, ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଲୁଗୁଇ ଠକ ବାବାଜୀ ସେଥିରୁ ଖଣ୍ଡେ କୋଇଲାରେ କଣା କରି ତା'ଭିତରେ ଦି'ମସା ସୁନା ପ୍ରଥମରୁ ଭର୍ତ୍ତି କରିଦେଇଥିଲା । କୋଇଲା ପକାଉ ପକାଉ ଯେତେବେଳେ ସୁନାଥିବା କୋଇଲାଟି ଘଡ଼ିଆରେ ପଡ଼ିଗଲା, ସେତେବେଳେ ଠକ କୋଇଲା ପକାଇବା ବନ୍ଦ କରାଇଦେଲା । ଶଂଖୁଆ, ଗନ୍ଧକ ଏବଂ ପାରା ତ ଉଡ଼ିଗଲା ଏବଂ କୋଇଲା ମଧ୍ୟ ଜଳିଗଲା; କେବଳ ଦି'ମସା ସୁନା ଘଡ଼ିଆରେ ରହିଗଲା । ସୁନା ଦେଖି ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ଖୁସିର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । ବାବାଜୀ ବେଶଧାରୀ ଠକ ଗୁଲିଗଲା । ସେ ଗୁଲିଯିବା ପରେ ପଣ୍ଡିତେ ଶଂଖୁଆ, ପାରା ଓ ଗନ୍ଧକ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ ପରିମାଣରେ କିଣିଆଣି ଘରେ ରଖିଲେ ବାବାଜୀ ବେଶଧାରୀ ଠକ କହିବା ଅନୁସାରେ ସେ ପ୍ରତିଦିନ ଶଂଖୁଆ ଇତ୍ୟାଦି ପୋଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିନ୍ତୁ କିଛି ସୁନା ତିଆରି ହେଲା ନାହିଁ । ଦିନେ ତାଙ୍କ ଘର-ଆଗଦେଇ ବାବାଜୀ ଯାଉଥିବା ଦେଖି, ସେ ତା'ର ପାଦତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ । ତାକୁ ଘରକୁ ଡାକି ଆଣି ତା'ର ବହୁତ ସେବା କଲେ । ବାବାଜୀ ପଚାରିଲା, “ଯୋଗକ୍ଷେମ ଠିକ୍ ଗୁଲିଛି ନା ?” ପଣ୍ଡିତେ କହିଲେ, “ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା । ଆପଣ ତ ମୋତେ କିଛି ବିଦ୍ୟା ଲୁଗୁଇ ରଖି ନ ଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ପ୍ରତିଦିନ ଶଂଖୁଆ, ପାରା ଆଉ ଗନ୍ଧକ ପୋଡୁଛି, ହେଲେ ମୋର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟରୁ କିଛି ହେଉ ନାହିଁ । ଠକ କହିଲା, “ଆଜ୍ଞା, ଆଜି ମୋ ସାମ୍ନାରେ ତୁମେ ନିଜେ ସବୁ ବିଧି ଅନୁସାରେ କର; କିଛି ଭୁଲ ହେଲେ ବତେଇଦେବା ।” ପଣ୍ଡିତେ ଯେତେବେଳେ ସବୁ ଜିନିଷ ଆଣିବାକୁ ଘର ଭିତରକୁ ଗଲେ, ସେତେବେଳେ ବାବାଜୀ ଗୋଟିଏ କୋଇଲାରେ କଣା କରି ସେଥିରେ ଦି'ମସାର ସୁନା ରଖିଦେଲା । ସାମଗ୍ରୀ ତ ସବୁ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ପାଖରେ ଥିଲା; ତେଣୁ ସେ ଶୀଘ୍ର ନେଇଆସିଲେ । ଶଂଖୁଆ, ଗନ୍ଧକ ଓ ପାରାକୁ ପତ୍ରରସରେ ଭାବନା ଦେଇ ଘଡ଼ିଆରେ ପକାଇଲେ । କୋଇଲା ପକାଇ ଜାଲିଲେ । କୋଇଲା ଯେତେ ଯେତେ ଜଳିଯାଉଥିଲା, ପଣ୍ଡିତେ ବୁମ୍ବୁଟାରେ ସେତେସେତେ କୋଇଲା ଉଠାଇ ଘଡ଼ିଆରେ ପକାଇଦେଉଥିଲେ । ସେ ଠକ ଦୂରରେ ବସି ସବୁ ଦେଖୁଥିଲା । ଯେତେବେଳେ

ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲା, ସୁନା ଥିବା କୋଇଲାଟି ଘଡ଼ିଆରେ ପଡ଼ିଗଲା, ସେ କହିଲା, “ପୁରା ଘଣ୍ଟାଏ ହୋଇଗଲାଣି । ଏ ଭିତରେ ସୁନା ତିଆରି ହୋଇଯାଇଥିବ । ତୁମେ ଘଡ଼ିଆ ଉଠାଇ ଦେଖ । ଆଉ କୋଇଲା ପକାଅ ନାହିଁ ।” କିଛି ସମୟ ଭିତରେ ସବୁ କୋଇଲା ଜଳିଯାରି ଶଂଖୁଆ, ପାରା ଓ ଗନ୍ଧକ ବି ଉଡ଼ିଗଲା; ଘଡ଼ିଆରେ କେବଳ ଦି’ମସା ସୁନା ରହିଗଲା । ପଣ୍ଡିତ ସୁନା ଦେଖି ବହୁତ ଖୁସି ହୋଇଗଲେ । ସେ କହିଲେ, “ମହାରାଜ! ଏଥର ତ ମୁଁ ପୁରାପୁରି ବୁଝିଗଲି ।” ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଘରେ ଚର୍ଚ୍ଚା ହେବାପରେ ଠକ ସେଠାରୁ ଗୁଲିଗଲା ।

ଏହାପରେ ବି ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ନିତି ନିତି ଶଂଖୁଆ, ଗନ୍ଧକ ଏବଂ ପାରା ନଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ; ହେଲେ କିଛି ବି ସୁନା ପାଇଲେ ନାହିଁ । ପାଞ୍ଚସାତ ଦିନ ପରେ ସେହି ବାବାଜୀ ଦାଣ୍ଡରାସ୍ତାରେ ଯାଉଥିଲା । ପଣ୍ଡିତେ ଦଉଡ଼ିଯାଇ ତା’ ପାଦତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ । ସେ ପଚାରିଲା, “ଏଥର ତ ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ ଠିକ୍‌ଭାବରେ ଗୁଲିଥିବ ?” ପଣ୍ଡିତେ କହିଲେ, “ନା, ବାବା । ଆପଣ ତ ସବୁ କଥା ବୁଝାଇଦେଇଥିଲେ; କିନ୍ତୁ କାହିଁ କିଛି ତ ହେଉ ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କ ଆଗରେ ହୋଇଯାଉଛି; ଆପଣ ନ ରହିଲେ ହେଉ ନାହିଁ ।” ଠକ କହିଲା, “ମୁଁ ତ ପ୍ରତିଦିନ ଆସିପାରିବି ନାହିଁ । ହେଉ, ମୁଁ ଏକାବେଳକେ ତୁମ ପାଇଁ ଏତେ ସୁନା ତିଆରି କରିଦେବି ଯେ, ତୁମର ସାରାଜୀବନ କାମରେ ଆସିବ । ତୁମ ଘରେ ଯେତେ ସୁନା ଅଛି, ସବୁ ନେଇଆସ । ସବୁ ସୁନା ଗୋଟିଏ ହାଣ୍ଡିରେ ରଖି ସେଥିରେ ପାଣି ଭର୍ତ୍ତି କରି ନିଆଁରେ ବସାଇଦିଅ । ଆଉ ତୁମ ପାଖରେ ଯାହା କିଛି ଗନ୍ଧକ, ପାରା ଓ ଶଂଖୁଆ ଅଛି ସେସବୁ ସେଥିରେ ପକାଇଦିଅ । ତା’ ଉପରେ ମାଟିର ଲେପ ଦେଇଦିଅ ଓ ସେହି ହାଣ୍ଡି ଉପରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ହାଣ୍ଡି ପାଣି ଭର୍ତ୍ତି କରି ରଖ । ଆଠପ୍ରହରପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଆଁ ଜଳାଇ ରଖ । ତା’ପରେ ଖୋଲି ଦେଖିବ; ଦିଗୁଣ ସୁନା ମିଳିଯିବ ।”

ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ଖୁସୀ ହୋଇଗଲେ; ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ସବୁତକ ଗହଣା ହାଣ୍ଡିରେ ଭରି ସେ ଯେପରି କହିଥିଲା, ସେହିପରି ସବୁ କ୍ରିୟା କଲେ । ଉପର ହାଣ୍ଡି ପାଇଁ ପାଣି ଟିକିଏ କମ୍ ହେବାରୁ ପଣ୍ଡିତେ ପାଣି

ଆଣିବାକୁ ଭିତରକୁ ଗଲେ । ସେତିକିବେଳେ ବାବାଜୀ ଅତିଶୀଘ୍ର ହାଣ୍ଡିରୁ ସବୁ ଗହଣା କାଢ଼ି ନିଜ ଝୁଲ୍ଲାରେ ପୂରାଇଲା ଏବଂ ସେଥିରେ ପ୍ରାୟ ସେତିକି ଓଜନର ଗୋଡ଼ି-ପଥର ଭରିଦେଇ ହାଣ୍ଡିରେ ପୂର୍ବପରି ମାଟି ଲେପ ବୋଳିଦେଲା । କିଛି ସମୟପରେ ପଣ୍ଡିତେ ପାଣି ଆଣି ଉପର ହାଣ୍ଡିରେ ଭର୍ତ୍ତି କଲେ । ହାଣ୍ଡି ଟିକିଏ ବଙ୍କାରେ ବସିଥିବାରୁ ପଣ୍ଡିତେ ତାକୁ ଉଠେଇ ସିଧା କରିଦେଲେ । ଉଠାଇବା ସମୟରେ ହାଣ୍ଡିଟି ତାଙ୍କୁ ଆଗ ପରି ଭାରି ଜଣାପଡ଼ିଲା ।

ବାବାଜୀ ଦୁଇତିନି ଘଣ୍ଟା ବସିବା ପରେ କହିଲା, “ମୁଁ କାଲିକି ଏହି ସମୟରେ ଆସି ହାଣ୍ଡିର ଘୋଡ଼ଣି ଖୋଲିବି; ସେତେବେଳକୁ ଦି’ଗୁଣା ସୁନା ହୋଇଯାଇଥିବ ।” ଏହା କହି ସେ ଚାଲିଗଲା । ପରଦିନ ପଣ୍ଡିତେ ବାବାଜୀକୁ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରିଥା’ନ୍ତି । ସାରାଦିନ ବିତିଗଲା; କିନ୍ତୁ ବାବାଜୀ ଆସିଲା ନାହିଁ । ଆସନ୍ତା ବା କାହିଁକି ? ସେ ତ ଆପଣା କାମ ସାରିଦେଇ ଚମ୍ପଟ ମାରିଛି । ତେଣୁ ତୃତୀୟ ଦିନ ପଣ୍ଡିତେ ନିଜେ ହିଁ ଘୋଡ଼ଣି ଖୋଲି ହାଣ୍ଡି ଭିତରକୁ ହାତ ପୂରାଇଲେ । ସୁନା କ’ଣ ମିଳିବ, ହାତରେ ଖାଲି ଗୋଡ଼ିପଥର ପଡ଼ିଲା । ହାଣ୍ଡି ଢାଳି ଦେଖନ୍ତି ତ, ଘରସୁନା ବି ନାହିଁ; ରହିଛି ଖାଲି ଗୋଡ଼ିପଥର । ତାଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ଆଘାତ ଲାଗିଲା । ସେ ଘର ଲୋକଙ୍କୁ ସବୁ କଥା କହିଦେଲେ । ଏହା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଦୁଃଖିତ ହେଲେ । ବାବାଜୀଙ୍କୁ ବହୁତ ଖୋଜାଖୋଜି କଲେ; କିନ୍ତୁ ତା’ର କିଛି ବି ପତ୍ତା ମିଳିଲା ନାହିଁ । ସେ ଏବେ କୋଉ ବାବାଜୀ ଥିଲା କି ! ସେ ତ ଥିଲା ସମାଜରେ ପ୍ରକୃତ ସାଧୁସନ୍ଧ୍ୟାସାମାନଙ୍କ ଉପରେ ସନ୍ଦେହ ଉତ୍ପନ୍ନ କରାଉଥିବା ଜଣେ ଧୂର୍ତ୍ତଶିରୋମଣି ଠକ ।

କିଛିଦିନ ପରର କଥା । ଥରେ ନାଲି ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧି ଜଣେ ଠକ ସ୍ତ୍ରୀ ଆସି ସେମାନଙ୍କ ସାହିରେ ଗୋଟିଏ ଘରଭଡ଼ା ନେଇ ନିଜର ଆଡ଼ା ଜମେଇଲା । ସେ କହିହେଲା ଯେ, ସେ ହେଉଛି ତନ୍ଦ୍ରାମନ୍ଦ୍ରରେ ସିଦ୍ଧି ପାଇଥିବା ଜଣେ ଯୋଗିନୀ । ସେ ଜଣେ ସିଦ୍ଧ ଯୋଗିନୀ ବୋଲି ଶୁଣି ତା’ପାଖକୁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ଧାଡ଼ି ଛୁଟିଲା । କିଏ ରୋଗ ଭଲ ହେବାପାଇଁ ତ, କିଏ ପୁଅ ହେବାପାଇଁ, କିଏ ଧନ ଲାଳସାରେ ତ, କିଏ ନିଜ

ପୁଅଟିଏଙ୍କ ବିବାହପାଇଁ—ଏହିପରି ବିଭିନ୍ନ କାମନା ନେଇ ଲୋକେ ଆସିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେହି ଯୋଗିନୀ କାହା ହାତରେ ଯନ୍ତ୍ର, ମନ୍ତ୍ର, କରି ତୋର ବାନ୍ଧିଲା ତ, କାହାପାଇଁ ଗୁଣି କଲା । ଏହିପରି କରି ସେ କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧିପାଇଁ କାହାକୁ ବର୍ଷେ ତ, କାହାକୁ ଛ'ମାସ, ଆଉ କାହାକୁ ଦୁଇମାସ ସମୟ ଦେଲା । ଏହିପରି ଭଣ୍ଡାମି କରି ସେ ସ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ଠାରୁ ଗହଣା, ଶାଢ଼ୀ ଏବଂ ଟଙ୍କାପଇସା ଠକି ନେବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ତା'ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣି ଦିନେ ରାମଦତ୍ତଙ୍କ ସ୍ରୀ ଭଗବାନଦେବୀ ଯାଇ ତା'ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲା ଏବଂ କହିଲା, “ମାତାଜୀ, ମୋର ପୁଅ ନାହିଁ, କ'ଣ କଲେ ପୁଅଟିଏ ହେବ, ମତେ ତା'ର ଉପାୟ କହିଦିଅନ୍ତୁ; ବର୍ଷକ ଭିତରେ ମୋର ପୁଅଟିଏ ହେଉ ।” ଯୋଗିନୀ କହିଲା, “ମାସକ ଭିତରେ ତୁମ ପେଟରେ ପୁଅ ରହିଯିବ । ଆସନ୍ତା ଶନିବାର ରାତିରେ ମୁଁ ତୁମଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ଗୁଣି କରାଇବି; ସେଦିନ ରାତି ଦଶଟାବେଳେ ତୁମେ ଏଠିକୁ ଆସ । ଗୁଣିର ସାମଗ୍ରୀ ତ ଆମ ପାଖରୁ ମିଳିଯିବ । ତୁମେ କେବଳ ଗହଣାଗାଣି ଓ ଭଲ ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧି, ଷୋଳସିଙ୍ଗାର ହୋଇ ଶନିବାର ରାତିରେ ମୋ ପାଖକୁ ଆସ ।” ଭଗବାନଦେବୀ ସେଇଆ କଲା । ସେ ଶନିବାର ରାତିରେ ସଜବାଜ ହୋଇ ତା'ପାଖକୁ ଗଲା । ଯୋଗିନୀ ତା'ର ସବୁ ଲୁଗାପଟା ଓ ଗହଣାଗାଣି ଖୋଲି ଗୋଟିଏ କୋଠରିରେ ରଖିଦେଲା; କୋଠରିରେ ତାଲା ପକାଇ ଗୁଣିଟି ଭଗବାନଦେବୀକୁ ଧରେଇଦେଲା । ଯେତେବେଳେ ରାତିରେ ଠିକ୍ ବାର ବାଜିଲା, ସେତେବେଳେ ଯୋଗିନୀ ସିନ୍ଦୂର, ତେଲ, ମାଟିକଳସ ଓ ପିଢ଼ା ନେଇ, ଭଗବାନଦେବୀକୁ ଧରି ଗୋଟିଏ ଚଉମୁହାଣାଛକକୁ ଗୁଲିଲା । ଛକ ପାଖରେ ସେ ପିଢ଼ା ଉପରେ କଳସ ରଖି ସେଥିରେ ସିନ୍ଦୂର ଓ ତେଲ ପକାଇଲା । ତା'ପରେ ଭଗବାନଦେବୀକୁ ବସାଇ ଗୋଟିଏ ମନ୍ତ୍ର ବତାଇଦେଇ କହିଲା, ‘ତୁମେ ଏଠି ବସି ଏହି ମନ୍ତ୍ରଟି ଘଣ୍ଟାଏଯାଏ ଜପ କରୁଥାଅ । ରାତ୍ରିକାଳ; ଘରେ କେହି ନାହିଁ; ମୁଁ ଘର ଜଗିବାକୁ ଯାଉଛି । ଘଣ୍ଟାକ ପରେ ଏହି କଳସଟି ନେଇ ମୋ ପାଖକୁ ଗୁଲିଆସିବ ।’ ଭଗବାନଦେବୀ ବସି ମନ୍ତ୍ର ଜପିଲା । ଯୋଗିନୀ ଘରେ ପହଞ୍ଚି ଦୋହରା ଗୁଣିରେ ଗହଣାଗାଣି ଲୁଗାପଟା ଥିବା

କୋଠରିଟି ଖୋଲିଲା ଏବଂ ସବୁତକ ଜିନିଷ ନେଇ ସେଠାରୁ କୁଆଡ଼େ ପଳାଇଗଲା । ଘଣ୍ଟାକ ପରେ ଯେତେବେଳେ ଭଗବାନଦେବୀ ଯୋଗିନୀ ଘରକୁ ଆସେ, ଦେଖିଲା ଯେ ଯୋଗିନୀ ଘରେ ନାହିଁ; କୋଠରିଟି ଖୋଲା ପଡ଼ିଛି । ସେଠାରେ ଶାଢ଼ୀ କିମ୍ବା ଗହଣାଗାଣି କିଛି ବି ନାହିଁ । ଏହା ଦେଖି ସେ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଦୁଃଖରେ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ି, ଲଜିତ ହୋଇ, ଘରକୁ ଆସି ଘରଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ ସବୁକଥା କହିଲା । ଘର ଲୋକେ ତାକୁ ଧୂଳିଆ କଲେ । ତା'ପରେ ସେମାନେ ଯୋଗିନୀକୁ ବହୁତ ଖୋଜିଲେ । କିନ୍ତୁ ତା'ର କିଛି ପତା ମିଳିଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ଭଡ଼ାଘରମାଲିକଙ୍କୁ ତା'ର ଠିକଣା ପଚାରିଲେ । ଘରମାଲିକ କହିଲେ, “ସେ ତ ଆମକୁ ଗୋଟିଏ ମାସର ଘରଭଡ଼ା ଅଗ୍ରୀମ ଦେଇ ଦେଇଥିଲା । ଆଉ ଆମର ତ ଏଠାରେ ଏହିପରି କେତେ ଯାତ୍ରୀ ଯିବାଆସିବା କରନ୍ତି । ସେ ଯୋଗିନୀ କିଏ, କୁଆଡ଼େ ଗଲା, ଆମେ କେମିତି ଜାଣିବୁ ?”

“ଏସବୁ ଦେଖି ସୋମଦତ୍ତର ସ୍ତ୍ରୀ ରାମଦେବୀ ଭାବିଲା, “ନଣନ୍ଦର, ଶାଶୁଙ୍କର, ଯାଆଙ୍କର ସବୁକୁ ସବୁ ଗହଣା ତ ଗୁଲିଗଲା; କେବଳ ମୋରି ଗହଣାତକ ବାକି ରହିଛି । ସୁଶାଳା ଯିବାପରେ ତ ରୋଜଗାର ବନ୍ଦ । ଏଥର ଘରଲୋକେ ମୋରି ଗହଣା ବିକି ଗୁଜୁରାଣ ମେଣ୍ଟେଇବେ; ଏହାଛଡ଼ା ତ ଆଉ କିଛି ବାଟ ଦେଖାଯାଉନି ।” ଏହା ଭାବି ସେ ନିଜର ଗହଣାତକ ନେଇ ତା' ବାପଘରେ ସାନଭାଇ ପାଖରେ ରଖିଦେଇ ଆସିଲା । ତା' ବାପଘର ସେହି ସହରରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ସାହିରେ । ତା'ଭାଇ କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ବଦମାସ୍; ଭାରି ଜୁଆଖୋର ଲୋକ । ତା'ର ସ୍ୱଭାବ ମୂଳରୁ ହିଁ ଖରାପ । ସେ ରାମଦେବୀର ସବୁ ଗହଣା ବିକି, ଟଙ୍କାତକ ନିଜ ବ୍ୟବସାୟରେ ଲଗାଇଦେଲା । କିଛିଦିନ ପରେ ସେ ହଠାତ୍ ପ୍ରଚ୍ଚର କରିଦେଲା ଯେ, ଗୌର ପଣି, ତାଲା ଭାଙ୍ଗି ଘରୁ ସବୁମାଲ ନେଇଯାଇଛି । ଏହା କହି କହି ବଡ଼ି ଭୋରରୁ ହିଁ ସେ କନ୍ଦାକଟା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲା । କାନ୍ଦ ଶୁଣି ଲୋକ ଜମିଗଲେ । ପୋଲିସ୍ ବି ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ସାରା ସହରରେ ଏ ଖବର ବ୍ୟାପିଗଲା । ସେତେବେଳେ ଯାଇ ରାମଦେବୀ ଶୁଣିଲା ଯେ, ଭାଇଘରେ ଗୌରି ହୋଇଯାଇଛି । ସେ ତରତର ହୋଇ

ଭାଇଘରକୁ ଧାଇଁଲା । ଭାଇଘରେ ପହଞ୍ଚି ଭାଇକୁ ପଚାରିଲା, “ମୋ ଗହଣାତକ ରହିଯାଇଛି ତ ?” ଭାଇ ରାଗିଯାଇ କହିଲା, “ତୋରି ଗହଣାଲାଗି ତ ଆମଘରେ ଏମିତି କାଣ୍ଡ ଘଟିଲା । ଆମ ପାଖରେ କ’ଣ ବା ଥିଲା ଯେ, ଗ୍ରେର ଲାଗନ୍ତେ ? ଆମର ତ ଯାହା କିଛି ଥିଲା, ତାକୁ ମଧ୍ୟ ତୋ ଗହଣା ସାଥରେ ଗ୍ରେର ନେଇଗଲା ।” ରାମଦେବୀ କହିଲା, “ଭାଇ ! ମୋ ଗହଣା ତ ମୋତେ ମିଳିଯିବା ଉଚିତ ।” ଭାଇ ରାଗିଯାଇ କହିଲା, “ଯାଅ, ଯାଅ । ଏଠି ଆଉ କେବେ ମୁହଁ ଦେଖେଇବୁନି । ତୋରିଲାଗି ଆମେ ସର୍ବସ୍ବାନ୍ତ ହୋଇଗଲୁ ।” ସେ ବିଗ୍ରହୀ ଦୁଃଖିତ ମନରେ ଘରକୁ ଫେରି ସବୁକଥା ଶଶୁରଘର ଲୋକଙ୍କୁ କହିଲା । ସେମାନେ ଧମକାଧମକି କଲେ; କିନ୍ତୁ ଆଉ କ’ଣ ହେବାକୁ ଥିଲା ଯେ, ହୁଅନ୍ତା ! ତା’ପରେ ସମସ୍ତେ ବସି ସ୍ଥିର କଲେ ଯେ, ଏଥର ଯେ ଯାହା ଖର୍ଚ୍ଚ ନିଜ ନିଜ ରୋଜଗାରରେ ଚଳାଇବେ । ତେଣୁ ସୋମଦତ୍ତ ଓ ରାମଦତ୍ତ ନିଜ ନିଜ ସ୍ରାଙ୍ଗୁ ନେଇ ଅଲଗା ରହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅନ୍ୟମାନେ ଏକାଠି ରହିଲେ ।

(୭)

ଦିନକର କଥା । ଘରର ସମସ୍ତେ ଏକାଠି ବସିଛନ୍ତି । ପଣ୍ଡିତ ଦେବଦତ୍ତ ମନକଥା ଖୋଲି କହିଦେଲେ, “ଆମେ ସାମାନ୍ୟ ଟିକଏ ଅପରାଧପାଇଁ ସାନବୋହୂଟାକୁ ଘରୁ ତଡ଼ିଦେଲେ । ବହୁତ ବଡ଼ ଅପରାଧ କଲେ । ସେହି କାରଣରୁ ଆମର ଏପରି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ହେଲା । ସେ ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବତୀ, ବୁଦ୍ଧିମତୀ; ବଡ଼ ଉଚ୍ଚବିଗ୍ରହସମ୍ପନ୍ନା ଝିଅଟିଏ ଥିଲା । ଯଦି ସେ ଘରେ ଆଆନ୍ତା, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଉପରେ ଏପରି ବିପଦ କେବେ ପଡ଼ନ୍ତା ନାହିଁ ।” ଶେଷରେ ସମସ୍ତେ ବିଗ୍ରହ କଲେ, ସେମାନେ ସୁଶୀଳା ପାଖକୁ ଯିବା ଉଚିତ । କିନ୍ତୁ ଲଜ୍ଜାରେ କାହାର ବି ତା’ ପାଖକୁ ଯିବାର ସାହସ ହେଲା ନାହିଁ । କୌଣସିମତେ ଘରର ଏସବୁ ଭିତରି ଖବର ଯାଇ ସୁଶୀଳା ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଗଲା । ସୁଶୀଳା ଭାବିଲା, ମୋ ଘରର ଲୋକେ ମୋ’ ପାଖକୁ ଆସିବାକୁ ଗ୍ରହଣକ୍ରି । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ମୋ ଘରକୁ ଆସିଲେ ମୋର ବଡ଼ପଣ ହୋଇଯିବନି । ବରଂ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବା ଉଚିତ ।

ଏହା ଭାବି, ପରଦିନ ସେ ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ୱଶୁରଘରକୁ ଗୁଲିଆସିଲା ଏବଂ ଶ୍ରଦ୍ଧା, ସ୍ନେହ, ବିନୟ ତଥା ସରଳତା ସହିତ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଦତଳେ ପ୍ରଣାମ କଲା । ତାକୁ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ଖୁସି ସିନା ହୋଇଗଲେ, ତା' ବିରୁଦ୍ଧରେ କରିଥିବା ଆପଣା କର୍ମ ମନେପକାଇ ସମସ୍ତେ ଦୁଃଖିତ ଓ ଲଜିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସୁଶାଳା କହିଲା, “ଆପଣମାନେ ମୋ ପାଖକୁ ଆସିବାକୁ ଭାରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଗୁଲିଆସିଲି; କାରଣ ମୁଁ ତ ସବୁଠାରୁ ସାନ । ମୋର ହିଁ ଆପଣମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିବା ଉଚିତ । ବେଳେ ବେଳେ ମୋ ମନରେ ଆପଣମାନଙ୍କ ସେବାର ଭାବନା ଆସୁଥିଲା; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଘରୁ ତଡ଼ା ଖାଇଥିବାରୁ ଏଠି ଆସିବାକୁ ସାହସ ହେଉ ନ ଥିଲା । ଆପଣମାନେ ମୋର ଅପରାଧ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ । ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ କହିଲେ, “ଝିଅ, ତୁମର ତ ଛୋଟିଆ ଅପରାଧଟିଏ ହୋଇଥିଲା । ଆମେମାନେ ବହୁତ ବଡ଼ ଅପରାଧ କରିପକାଇଲୁ ।” ପଣ୍ଡିତ ତ ଜାଣି ନ ଥିଲେ ଯେ, ବୋହୂ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଏବଂ ଏସବୁ ଏକ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଥିଲା । ଘରର ଅବସ୍ଥା ବିଗିଡ଼ି ଯିବାରୁ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ବିପଦ ପଡ଼ିବାରୁ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରକାରୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ପାପ ଉଛୁଳି ପଡ଼ିଲା । ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଈର୍ଷା ବଦଳରେ ଅନୁତାପର ନିଆଁ ଜଳିଉଠିଲା । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ସନ୍ତପ୍ତ ହୋଇଉଠିଲେ ଏବଂ ନିଶ୍ଚିତରୂପେ ଜାଣିଗଲେ ଯେ, ସେମାନଙ୍କ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର ଅସଲ କାରଣଟି ହେଉଛି ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ସୁଶାଳା ଉପରେ କରାଯାଇଥିବା ଅତ୍ୟାଚାର । ସେମାନଙ୍କ ନୟନରୁ ସନ୍ତପ୍ତ ହୃଦୟର ତତଲା ଲୁହ ଝରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତେଣୁ ରାମଦତ୍ତ ଓ ସୋମଦତ୍ତର ସ୍ତ୍ରୀ ହାତ ଯୋଡ଼ି କମ୍ପିତ କଣ୍ଠରେ ନିଜ ଶାଶୁଙ୍କୁ କହିଲେ, “ସାନବୋହୂର କିଛି ହେଲେ ଅପରାଧ ନାହିଁ । ଆମେସବୁ ହିଁସାରେ ତା' ଉପରେ ମିଛକଳଙ୍କ ଲଗାଇଥିଲୁ । ଏଥିପାଇଁ ଆମକୁ ଏ ଫଳ ମିଳିଲା ।” ସେତେବେଳେ ରୋହିଣୀ ଦୁଃଖିତ ହୃଦୟରେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲା, “ସାନ ଭାଉଜର କିଛି ବି ଦୋଷ ନାହିଁ, କି ବଡ଼ ଭାଉଜମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସେମିତି କିଛି ବିଶେଷ ଦୋଷ ନାହିଁ । ସବୁ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରିଥିଲି ମୁଁ । ମୁଁ ଅପରାଧ କରିଛି । ମୁଁ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଦୁଷ୍ଟ । ମୁଁ ହିଁ ଭାଉଜମାନଙ୍କ କଙ୍କଣ,

ହାର ଓ ମୋର ଶାଢ଼ୀ ଓ ସାୟା ଥଳିରେ ଭରି, ଥଳି ସିଲେଇ କରି ରୋଷେଇଆ ହାତରେ ସେ ବୁଢ଼ୀ ପାଖକୁ ପଠେଇଥିଲି । ସେହି ଚିଠିଟା ବି ମୁଁ ହିଁ ଲେଖିଥିଲି । ଆଉ ବାପାଙ୍କ ପାଖରେ ମିଛି ଅଭିଯୋଗ ବି ମୁଁ କରିଥିଲି । ସାରା ପାପର ମୂଳ ମୁଁ । ମୁଁ ଆଜି ଅନୁତାପରେ ଜଳିଯାଉଛି । ପୃଥିବୀ ଫାଟିଯାଆନ୍ତା କି, ମୁଁ ସେଥିରେ ପଶିଯାଆନ୍ତି । ଏପରି ନିରପରାଧ ସୁନା ଭାଉଜକୁ, ମୁଁ ବା କେଉଁ ମୁହଁରେ କ୍ଷମା ମାଗିବି ?” ଏସବୁ ସତ କଥା ଶୁଣି ସୁଶୀଳାର ମନ ତରଳିଗଲା । ସେ ହାତଯୋଡ଼ି ବିନୟରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କହିଲା, “ଯାହା କିଛି ବି ହୋଇଯାଇଛି, ତାହାସବୁ ଆପଣମାନେ ପାସୋରିଯାଆନ୍ତୁ । ମୁଁ ତ ଆପଣମାନଙ୍କର କିଛି ଭୁଲ ଦେଖୁ ନାହିଁ; ପୁଣି କ୍ଷମା”ର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁଛି କେଉଁଠୁ ?” ଏହା ଶୁଣି ତା’ର ସ୍ବାମୀ କଇଁ କଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆପଣା କଲା କର୍ମପାଇଁ ବାରମ୍ବାର ଅନୁତାପ କରି ସେ କହିଲା, “ମୁଁ ଭୁଲ୍ ବୁଝି ଏପରି କରିଦେଲି । ଏଥିପାଇଁ ମୁଁ କି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବି କହ !” ସୁଶୀଳା କହିଲା, “ସ୍ବାମୀ ! ଆପଣ ଏପରି ଭାବନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଏହା ତ ମୋର ପୂର୍ବକୃତ ପାପର ଫଳ । ଏସବୁ ଭୁଲିଯାଆନ୍ତୁ; ଏଥର ମୋତେ ପୂର୍ବପରି ଆପଣଙ୍କର ଦାସୀ ବୋଲି ବୁଝନ୍ତୁ । ମୋ ପାଖରେ ଯାହାକିଛି ସମ୍ପତ୍ତି ଅଛି, ସବୁ ତ ଆପଣମାନଙ୍କର । ଆପଣ ସେସବୁ ମଗାଇଆଣନ୍ତୁ ।”

ଏହାଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଲଜିତ ହୋଇଗଲେ । କହିଲେ, “ତୁମର ସବୁଜିନିଷ ଆମେ କିମିତି ମଗାଇବୁ ?” ସୁଶୀଳା କହିଲା, “ସେସବୁ ତ ଆପଣଙ୍କର ଏବଂ ମୁଁ ବି ତ ଆପଣଙ୍କର । ଈଶ୍ବର ଆମ ଭଲପାଇଁ ହିଁ ଏସବୁ କରିଥିଲେ । କାରଣ ଯଦି ଭଗବାନ ଇମିତି କରି ନ ଥାନ୍ତେ, ତେବେ ଏ ସମ୍ପତ୍ତି ଓ ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କା ମାସିକ ଆୟର ସ୍ବାୟୀ ବ୍ୟବସାୟ କିପରି ହୋଇଥାଆନ୍ତା ?” ଏହା କହି, ସୁଶୀଳା ନିଜର ସମସ୍ତ ଚଳନ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତି ନିଜ ଲୋକମାନଙ୍କ ଦ୍ବାରା ମଗାଇ ନିଃସ୍ବାର୍ଥଭାବରେ ଶୁଶ୍ରୁରଙ୍କ ତରଣ ତଳେ ସମର୍ପିଦେଲା ।^{୧୩} ତା’ର ଅନ୍ୟ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଶାଶୁଘର ଲୋକଙ୍କ ତତ୍ପ୍ରାବଧାନରେ ଚାଲିଲା । ସେ ଏଥର ଶାଶୁଘରେ ରହିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସୁଶୀଳାର ଏପରି ପବିତ୍ର ବ୍ୟବହାର^{୧୪} ଦେଖି ସମସ୍ତେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଗଲେ ।

ଏ ଭିତରେ ଇନ୍ଦ୍ରସେନା ଓ ଇନ୍ଦ୍ରସେନ ଖେଳିସାରି ଘରକୁ ଆସିଲେ । ବହୁତ ଦିନ ପରେ ବୋଉକୁ ଦେଖି ଧାଇଁଆସି ତା ପାଦତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ । ସୁଶୀଳା ସେମାନଙ୍କୁ ଉଠାଇ ନିଜ ଛାତିରେ ଭିଡ଼ିଧରିଲା । ରୋଷେଇଆ, ଗୁକର ତ ନିଜ ନିଜର ଭୟଙ୍କର ଅପରାଧପାଇଁ ଅରୁଥିଲେ; ଲଜ୍ଜାରେ ସତେ ଅବା ମାଟିରେ ମିଶିଯାଉଥିଲେ । ସେ ଦି'ଜଣଙ୍କ ଦେହରୁ ଖାଲି ଝାଳ ବୋହିଯାଉଥିଲା, ଆଉ ଆଖିରୁ ବୋହୁଥିଲା ଅନୁତାପର ତତଲା ଲୁହ । ସେମାନଙ୍କର ମୂକପଶ୍ଚାତାପ ଦେଖି ସୁଶୀଳା ସେମାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଇ ଶାନ୍ତ କଲା । ସେଦିନୁ ସେହି ଦି'ଜଣଙ୍କର ଜୀବନ ବି ବଦଳିଗଲା ।

ସୁଶୀଳା କହିଲା, “ମୁଁ ଶୁଣୁଚି, ମୋର ଦିଜଣ ଯାଆ ଓ ଦେଢ଼ଶୁର ଅଲଗା ରହୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଅଲଗା ରହିବାଟା ମୁଁ ସହିପାରୁ ନାହିଁ । ପୂର୍ବରୁ ଯେପରି ରହିଥିଲେ, ସେମାନେ ଦୟାକରି ସେହିପରି ଏକାଠି ରହନ୍ତୁ ।” ସୁଶୀଳାର ଏପରି କଥାରେ ସେମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ମନା କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ତା'ପରେ ସମସ୍ତେ ଏକାଠି ରହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସୁଶୀଳାର ପ୍ରଭାବରେ ସମସ୍ତେ ସଦାଗୁରୀ ଓ ସତ୍-ଚରିତ୍ରବାନ୍ ହୋଇଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯାହାକିଛି ଅପବାଦ ରହିଥିଲା, ସବୁ ଦୂର ହୋଇଗଲା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଘର ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଆଦର୍ଶ ଘରରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲା ।

(୮)

ସୁଶୀଳା ସମସ୍ତଙ୍କ ସହିତ ସମାନ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲା । ସେ ନିଜେ ଯାହା ଖାଉଥିଲା, ପିନ୍ଧୁଥିଲା, ଘରର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ତାହା ଦେଉଥିଲା । ଖାଇବା ଓ ପିନ୍ଧିବାରେ କିଛି ପ୍ରଭେଦ ନ ଥିଲା । ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥ ସେ ନିଜ ସ୍ୱାମୀ ଓ ପିଲାଙ୍କୁ ଖୁଆଏ-ପିନ୍ଧାଏ, ତାହା ସେ ଶାଶୁ, ଶ୍ୱଶୁର, ଯାଆ, ଦେଢ଼ଶୁର ଏବଂ ନଣନ୍ଦଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଦେଉଥିଲା ।

ଦିନକର କଥା । ସେ ତା' ପୁଅଟିଏଙ୍କୁ ଅଙ୍ଗୁର, ପେଷା, ଖଜରା, ବାଦାମ ଇତ୍ୟାଦି ଦେବାକୁ ଯାଉଥିଲା । ସେତିକିବେଳେ ପିଲାଙ୍କ ସହିତ ଖେଳିବାପାଇଁ ବାହାରୁ କେତେକ ପିଲା ଆସିଗଲେ । ସୁଶୀଳା ନିଜ ପିଲାଙ୍କୁ

ଖାଇବାକୁ ନ ଦେଇ ପ୍ରଥମେ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଲା । ପୁଣି ନିଜ ପିଲାଙ୍କୁ ଯେତିକି ପରିମାଣରେ ଦେଇଥାନ୍ତା, ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ଦେଲା । କିନ୍ତୁ ଯାହାସବୁ ବଢ଼ିଆ ଫଳ ଥିଲା, ସେ ତାହା ବାହାର ପିଲାଙ୍କୁ ଦେଇ ଯାହା ସାଧାରଣ, ତାହା ନିଜ ପିଲାଙ୍କୁ ଦେଲା । ସୁଶୀଳାର ଏହି ବ୍ୟବହାର ତା'ପିଲାଙ୍କ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ଭଲ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଲା । ତା'ର ପୁଅଝିଅ ଖୁବ୍ ଭଲ ସ୍ୱଭାବର ଥିଲେ । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଭାଗର ଥିବା ସେହି ବାହାର ପିଲାଙ୍କୁ ଦେଇଦେଲେ । ସୁଶୀଳାପରି ମାଆର ପିଲାଏ ଏପରି ବା କାହିଁକି ନ ହୁଅନ୍ତେ !

ସୁଶୀଳା ନିଜ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ବହୁତ ସେବା କରୁଥିଲା । ବେଳେ ବେଳେ ତାଙ୍କ ସହିତ ପାଲା ଓ ପ୍ରବଚନ ଶୁଣିବାକୁ ଗଲାବେଳେ ସାଥରେ ତା' ପୁଅଝିଅ ବି ଯାଆନ୍ତି । ପିଲାମାନେ ଚପଳ ହେବା ସ୍ୱଭାବିକ; କିନ୍ତୁ ତା' ପିଲାଏ ଶାନ୍ତ ପ୍ରକୃତିର ଥିଲେ; କାରଣ ସୁଶୀଳାର ସ୍ୱଭାବ ଥିଲା ଅଚଞ୍ଚଳ, ଧୀର^{୨୪} । ସେମାନେ ସେଠାରେ ଶାନ୍ତିପୂର୍ବକ ନୀରବରେ ବସି ମନ ଦେଇ ପ୍ରବଚନ ଶୁଣନ୍ତି । ସୁଶୀଳା ପିଲାଙ୍କୁ ନିୟମିତଭାବରେ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥିଲା । ସେ କହୁଥିଲା, “ସୂର୍ଯ୍ୟ-ଉଦୟ ପୂର୍ବରୁ ଉଠିବ । ନିତି ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରିବ । ମିଛ, କପଟ, ଲୁଗୁଛପା, ହିଂସା, ଗ୍ରେରି ଆଦି କରିବ ନାହିଁ । ନିଜ ନିଜ ଭିତରେ କଳିଝଗଡ଼ା ଓ ଗାଳିଗୁଳଜ କରିବ ନାହିଁ । ସୂର୍ଯ୍ୟନାରାୟଣଙ୍କୁ ନିତି ଅର୍ଘ୍ୟ ଦେବ । ଠାକୁରଙ୍କୁ ସମର୍ପଣ ନ କରି କିଛି ଖାଇବ ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କର ସେବା କରିବ । ବଜାରତିଆରି ଜିନିଷ କିଛି ଖାଇବ ନାହିଁ । ବିଡ଼ି, ସିଗାରେଟ୍, ତମାଖୁ, ଭାଙ୍ଗ, ଗଞ୍ଜେଇ ଇତ୍ୟାଦି କୌଣସି ନିଶାଦ୍ରବ୍ୟ ଖାଇବ ନାହିଁ । ସିନେମା, ଲୁବ ଇତ୍ୟାଦିକୁ କେବେ ଯିବ ନାହିଁ । ସତ୍‌ସଙ୍ଗରେ ପ୍ରବଚନ, କାର୍ତ୍ତନ ଆଦି ଶାନ୍ତଭାବରେ ବସି ଶୁଣିବ । ଯଦି କିଛି ଖାଇବା ଜିନିଷ ମିଳିବ, ତାହା ପାଖରେ ଥିବା ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବାଣ୍ଟି ଖାଇବ । ବଡ଼ମାନଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବ । ସଦାସର୍ବଦା କର୍ତ୍ତବ୍ୟପରାୟଣ ହେବ । ଅନ୍ୟ କାହା ଘରକୁ ଗଲେ କିଛି ଜିନିଷ ଲୋଭରେ ପଡ଼ି ମାଗିବା ଦୂରେ ଥାଉ, ସେମାନେ କିଛି ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ନେବା ଅନୁଚିତ । ତୁମ ହାତରେ ଯାହାକିଛି

ହୋଇପାରିବ, ସେତିକିରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ସେବା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ।” ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏସବୁ କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଶିକ୍ଷା ନୁହେଁ ସତେ ! ଘରେ ନିୟମିତଭାବେ ଏହିପରି ଉପଦେଶ, କଥା, କାର୍ତ୍ତନ ଆଦି ଶୁଣୁଥିଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ପିଲାମାନଙ୍କ ଉପରେ ତଥା ଘରର ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଉପରେ ଉତ୍ତମ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ସମସ୍ତେ ସୁଶିକ୍ଷିତ ହୋଇଗଲେ ।

(୯)

ଥରେ ସୁଶୀଳାର ନନା ପଣ୍ଡିତ ଗୋବିନ୍ଦରାମ ସୁଶୀଳାକୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ତା’ର ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ପାଖକୁ ଜଣେ ଲୋକ ହାତରେ ଖବର ପଠାଇଲେ, “ମୋର ଗୋଟିଏ ପ୍ରାର୍ଥନା ଜଣାଉଛି । ସୁଶୀଳା ଯିବାର ବହୁତ ଦିନ ହୋଇଗଲାଣି; ତେଣୁ ପିଲାଙ୍କ ସହିତ ତାକୁ ଆମ ଘରକୁ ପଠାଇବେ ।” ତାକରା ଆସିବାରୁ ସୁଶୀଳା ମଧ୍ୟ ବିନୀତ ହୋଇ ନିବେଦନ କଲା, “ମୋ ନନାବୋଉଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରିବାର ବହୁତ ଦିନ ହୋଇଗଲାଣି । ଏଥିପାଇଁ ଯଦି ଆପଣ ଅନୁମତି ଦିଅନ୍ତି, ତେବେ ମୁଁ ଘରକୁ ଯାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରି ଆସନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କର ଆଜ୍ଞା ହେଲେ, ମୁଁ କିଛିଦିନ ସେଠାରେ ରହନ୍ତି ।” ଶାଶୁ ଶ୍ୱଶୁର ଆନନ୍ଦରେ କହିଲେ, “ଯାଇପାରିବ ଯେ, ହେଲେ ଅଧିକ ବିଳମ୍ବ କରିବ ନାହିଁ । କାହିଁକି ନା, ତୁମ ବିନା ଆମ ଦିନ କିପରି କଟିବ ?” ଏହିପରି କହି ଜଣେ ବିଶ୍ୱାସୀ ଲୋକକୁ ସାଙ୍ଗରେ ଦେଇ ସୁଶୀଳାକୁ ତା ବାପଘରକୁ ପଠାଇଦେଲେ ।

ସୁଶୀଳା ପିଲାମାନଙ୍କ ସହିତ ଯାଇ ତା ନନାବୋଉଙ୍କ ପାଦରେ ପ୍ରଣାମ କଲା । ସେମାନେ ପଚାରିଲେ, “ଘରେ ସମସ୍ତେ କୁଶଳରେ ଅଛନ୍ତି ତ ?” ସୁଶୀଳା କହିଲା, “ଭଗବାନଙ୍କ କୃପାରୁ ସମସ୍ତେ ଭଲରେ ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ନନା, ମୁଁ ତ ଏଠି ଭାଇନାଭାଉଜଙ୍କୁ ଦେଖୁ ନାହିଁ । କଥା କ’ଣ ?” ପଣ୍ଡିତ ଗୋବିନ୍ଦରାମ କହିଲେ, “ସେମାନେ କେତେ ଦିନ ହେଲା ଭଡ଼ାଘର ନେଇ ଆମଠାରୁ ଭିନ୍ନ ହୋଇ ରହୁଛନ୍ତି । ସେ ଯାହା ରୋଜଗାର କରୁଛି, ନିଜର ଖୁଆପିଆ ଓ ବନ୍ଧୁଚର୍କାରେ ଉଡ଼ାଇଦେଉଛି । ଆମେ ତ ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀ ହୋଇଗଲୁଣି । ରୋଜଗାରର ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ପୂର୍ବସମ୍ପତ୍ତିବାଡ଼ି ବିକିଭାଙ୍ଗି ଆମେ ଆମ କାମ ଚଳେଇଛୁ ।” ସୁଶୀଳା କହିଲା, “କ’ଣ

ଭାଉଜଙ୍କ କଥାରେ ଭାଇ ଅଲଗା ହୋଇଗଲେ? ନା ଆଉ କିଛି କାରଣ ଅଛି ?” ତା ବୋଉ କହିଲେ, “ନାହିଁ ଝିଅ, ସେ ତ ଖୁବ୍ ଭଲଘରର ଝିଅ; ମୁଁ ତାକୁ କେବେ କିଛି କହିଦେଲେ ବି, ସେ ରାଗ କରେ ନାହିଁ । କେବେ ବି ରୁଷେ ନାହିଁ । ତା’ର ସ୍ୱଭାବ ବଡ଼ ଶାନ୍ତ । ଝଗଡ଼ା କରିବା ସେ ଜାଣେ ନାହିଁ । ତାକୁ ଭଲମନ୍ଦ କହିଲେ ବି ସେ ହସି ହସି ଚାଲିଦିଏ । ଏବେ ବି ସେ ମୋ’ପକ୍ଷ ନେଇ ସମୟ ସମୟରେ ରାମଲାଲକୁ ବୁଝାଏ । ତା’ର ସ୍ୱଭାବ, ସେବା ଓ ବିଚ୍ଛେଦକୁ ଭାବି ଭାବି ମୁଁ କାନ୍ଦୁଛି ।

“ରାମଲାଲ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ଭଲ ଥିଲା । ଆଜିକାଲିର ଏ ଦେଖାଣିଆ ଉଡ଼ାଣିଆ ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କ ଦୋଷରୁ ସେ ଆମମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଅଲଗା ହୋଇଗଲା ।” ସୁଶୀଳା କହିଲା, “ବୋଉ, ଭାଇଭାଉଜଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ଏଠାକୁ ନେଇ ଆସିବାରେ ତୁମର ମତ କ’ଣ ?” ବୋଉ କହିଲେ, “ସେତକ ହୋଇଗଲେ ତ, ଆମପାଇଁ ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା ହୁଅନ୍ତା ।”

ସୁଶୀଳାର ଭାଇନା ରାମଲାଲ ସେହି ପ୍ରୟାଗରେ ହିଁ କିଛି ଦୂରରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ସାହିରେ ରହୁଥିଲା । ସୁଶୀଳା କୁଟୁମ୍ବର ଜଣେ ଲୋକକୁ ନେଇ ପିଲାମାନଙ୍କ ସହିତ ଭାଇନାଘରକୁ ଗଲା । ଘରେ ଭାଇନା ନ ଥିଲେ । ଭାଉଜ ବସିଥିଲେ । ସୁଶୀଳା ଆସିବାର ଦେଖି, ସେ ଉଠି ଆସି ବହୁତ ସ୍ନେହ ଆଦର କଲେ । ସୁଶୀଳା ପିଲାଙ୍କ ସହ ତାଙ୍କ ପାଦରେ ପ୍ରଣାମ କଲା । ଭାଉଜ ଟିକିଏ ସଂକୋଚ କରିବାରୁ ସୁଶୀଳା କହିଲା, “ଭାଉଜ ! ଆପଣ ବଡ଼, ମୋ ମାଆ ସମାନ, ସଂକୋଚ କରୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ବଡ଼ମାନଙ୍କର ଚରଣରେ ପ୍ରଣାମ କରିବା ତ ପିଲାମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।” ଭାଉଜ ଲଜିତ ହୋଇ କହିଲେ, “ଭଉଣି, ତୁମେ ବୋଉଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଥିବା କଥା ମୁଁ ଜାଣିଛି । ମାତ୍ର ଦୁଃଖର କଥା, ମୁଁ ତୁମ ଭାଇନାଙ୍କ ଡରରେ ଯାଇପାରି ନାହିଁ ।” ସୁଶୀଳା କହିଲା, “ସେଥିପାଇଁ ଆପଣ ମନରେ କୌଣସି ଚିନ୍ତା କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ବୋଉ ତ ଆପଣଙ୍କ ସେବାକୁ ଝୁରି ଝୁରି, ପ୍ରଶଂସା କରି କରି ଆପଣଙ୍କ ବିହୁନେ ବହୁତ କାନ୍ଦୁଛି ।” ଏତିକିବେଳେ ତା ଭାଇନା ରାମଲାଲ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲା । ସୁଶୀଳା ତର ତର ହୋଇ ପିଲାମାନଙ୍କ ସହିତ ଭାଇନାଙ୍କ ପାଦରେ ପ୍ରଣାମ କଲା । ରାମଲାଲ ମଧ୍ୟ ସୁଶୀଳାକୁ ବହୁତ ଆଦର କଲା । କୁଶଳସମାଗ୍ନର ପରାରିଲା ପରେ

ସୁଶୀଳା କହିଲା, “ଭାଇନା, ତୁମେ ନନାଙ୍କ ପାଖରୁ ଅଲଗା ହୋଇଯିବା ଦେଖ, ମତେ ବଡ଼ ଦୁଃଖ ଲାଗୁଛି ।” ରାମଲାଲ କହିଲା, “ସୁଶୀଳା, ତୁ ଆସିବା ଖବର ମୋତେ ମିଳିଯାଇଛି । ତତେ ଦେଖିବାପାଇଁ ମୋର ଭାରି ମନ ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ମୋ ମନରେ ଆସିଲା, ମୁଁ ଘରକୁ ଗଲେ ନନା କାଳେ ମତେ ଗାଳି କରିବେ; ସେହି ଭୟରେ ତତେ ମଧ୍ୟ ଏ ଘରକୁ ଡାକିଲି ନାହିଁ; କାଳେ ନନାବୋଉ ତତେ ଏଠିକୁ ପଠାଇବେନି ।” ସୁଶୀଳା କହିଲା, “ଭାଇନା, ଏଥିରେ ତୁମର କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ । ଇଏ ତ ମୋରି ଦୋଷ ଯେ, ମୁଁ ତୁମକୁ କାଲି ଦର୍ଶନ କରିପାରିଲି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଭାଇନା, ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ମୋ ଶାଶୁଘରକୁ ଗଲି, ସେତେବେଳେ ତ ତୁମେ ଦୁହେଁ ନନାବୋଉଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ବେଶ୍ ପାଳନ କରୁଥିଲ । ତୁମର ସେହି ଗୁଣ ସୁମରିଲେ ମୋତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗୁଛି; ତୁମେମାନେ ତାଙ୍କଠାରୁ ଅଲଗା ହେଲ କିପରି ? ମୋ ବ୍ୟବହାରରେ ଦୋଷ ଦେଖିଲେ, ତୁମେ ମୋତେ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥାଅ, ତାହା ତ ମୋର ମନେ ଅଛି ।” ରାମଲାଲ କହିଲା, “ତୋ କଥା ଶୁଣି ମୋତେ ଲଜ୍ଜା ଲାଗୁଛି । ମୋର ସାଙ୍ଗମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ମୋର ଅଲଗା ହେବାର କାରଣ । ସେମାନେ ମୋ ପାଖକୁ ଆସିଲେ, ନନାବୋଉଙ୍କୁ ତାହା ଭଲ ଲାଗୁ ନ ଥିଲା । ଏକଥା ମୋ ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ବାଧୁଲା । ସେମାନେ ମୋତେ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ, ‘ତୁମେ ତୁମ ବାପାବୋଉଙ୍କୁ ସବୁକିଛି ଦେଇ ଦେଇ ଅଲଗା ରୁହ । ଏଥିରେ ତୁମର କିଛି ନିନ୍ଦା ହେବ ନାହିଁ । ତୁମେ ଶିକ୍ଷିତ, ଯୋଗ୍ୟ । ତୁମେ ଆପଣା ରୋଜଗାରରେ ବଞ୍ଚିବା ଉଚିତ । ବାପାମାଆଙ୍କ ଆଶ୍ରୟ କାହିଁକି ନେଉଛ ?’ ସେମାନଙ୍କ କଥାରେ ପଡ଼ି ମୁଁ ନନାବୋଉଙ୍କ ପାଖରୁ ଅଲଗା ହୋଇଗଲି । ସୁଶୀଳା, ତୁ ତ ବୁଦ୍ଧିମତୀ; ତୋ ନାଆଁ ଯେପରି, ତୁ ଗୁଣବତୀ ସେପରି । ତେଣୁ ମୁଁ ଏବେ କ’ଣ କରିବି ତୁ କହ ।”

ଏହା ଶୁଣି ବଡ଼ କୋମଳ ମୁଦୁଳଭାବରେ ^{୧୮} ସୁଶୀଳା କହିଲା, “ମୁଁ ପୁଣି ତୁମକୁ କ’ଣ ବୁଝାଇବି ! ମୋର ଯାହାକିଛି ଭଲଗୁଣ ଅଛି, ତାହା ତ ସବୁ ତୁମେ ଦେଇଥିବା ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଭାବ । ମୁଁ କିଛି କହିବି ତ, ତୁମଠାରୁ ଶିଖୁଥିବା କଥା ହିଁ କହିବି । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଛୋଟ ଥିଲି,

ସେତେବେଳେ ତୁମେ ମୋତେ ଶିକ୍ଷା ଦେଇଥିଲ ଯେ, ଅସଂଖ୍ୟ ବର୍ଷ ଧରି ମାତାପିତାଙ୍କ ସେବା କରି ମଧ୍ୟ, ମନୁଷ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ରଣ ପରିଶୋଧ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ମାତାପିତାଙ୍କ ସେବା ହିଁ ପରମଧର୍ମ । ଆଉ ସବୁ ଉପଧର୍ମ । ଏକଥା ମନୁ କହିଛନ୍ତି* ।

“ଆଜି ତୁମକୁ ନନାବୋଉଙ୍କ ଠାରୁ ଅଲଗା ଦେଖୁ, ମୁଁ ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି । ତୁମ ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ସେମାନେ ଯାହା କହିଥିବେ, ତାହା ତୁମ ହିତପାଇଁ କହିଥିବେ । ଯେଉଁ ସାଙ୍ଗମାନେ ତୁମକୁ ନନାବୋଉଙ୍କ ଠାରୁ ଦୂରେଇଦେଲେ, ସେମାନଙ୍କର ବନ୍ଧୁତା କେଉଁ କାମର ? ଯଦି ସେମାନଙ୍କର ଟିକିଏ ବୁଦ୍ଧିବିବେକ ଥା’ନ୍ତା, ତେବେ ସହଜରେ ମୁକ୍ତିର ସ୍ୱରୂପ ପରମ କଲ୍ୟାଣକାରୀ ମାତାପିତାଙ୍କ ସେବାରୁ ତୁମକୁ କାହିଁକି ବଞ୍ଚିତ କରିଥାଆନ୍ତେ ? ତୁମର ଭାବିବା ଉଚିତ ଥିଲା ଯେ, ସେମାନେ ଏପରି କରି ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥସିଦ୍ଧି କରିବାକୁ ଗ୍ରହଣକ୍ରି, ନା ତୁମର ହିତ କରୁଛନ୍ତି ? ଭାଇନା ! ନନାବୋଉ ତ ତୁମମାନଙ୍କ ଅଭାବରେ, ତୁମ ଗୁଣ ଓ ସେବାକୁ ଝୁରି ଝୁରି କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି । ସଂସାରରେ ତୁମ ଗୁଣ ଓ ଆଚରଣର ଖ୍ୟାତି ଅଛି । ଭଲ ଭଲ ଲୋକଙ୍କ ହୃଦୟରେ ତୁମ ପ୍ରତି ଭଲଧାରଣା ରହିଛି । ତୁମେ ନନାବୋଉଙ୍କ ଠାରୁ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିବାଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର କେତେ ଖରାପ ଧାରଣା ନ ହେବ ! ଏବଂ ସେମାନେ ଯେତେବେଳେ ତୁମର ନିନ୍ଦା ଅପମାନ କରିବେ, ତୁମେ କେମିତି ସହିବ ? ନନାବୋଉଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ତୁମକୁ ସଂକୋଚ ଓ ଘୃଣା

* ଯଂ ମାତାପିତରୌ କ୍ଳେଶଂ ସହେତେ ସମ୍ଭବେ ନୃଣାମ୍ ।

ନ ତସ୍ୟ ନିଷ୍ଠୁତିଃ ଶକ୍ୟା କର୍ତ୍ତୁଂ ବର୍ଷଶତୈରପି ॥ (୨/୨୨୭)

“ଅର୍ଥାତ୍, ମନୁଷ୍ୟର ଉତ୍ପତ୍ତି ସମୟରେ ମାତାପିତା ଯେଉଁ କ୍ଳେଶ ସହନ କରନ୍ତି, ଅସଂଖ୍ୟ ବର୍ଷ ସେବା କଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ପରିଶୋଧ କରିହେବ ନାହିଁ ।”

ତ୍ରିଷ୍ଟୋତଶ୍ଚିତି କୃତ୍ୟଂ ହି ପୁରୁଷସ୍ୟ ସମାପ୍ୟତେ ।

ଏଷ ଧର୍ମଃ ପରଃ ସାକ୍ଷାଦୁପଧର୍ମୋଽନ୍ୟ ଉଚ୍ୟତେ ॥ (୨/୩୩୭)

ଅର୍ଥାତ୍, ମାତା, ପିତା ଓ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ—ଏହି ତିନିଙ୍କ ସେବାରେ ମନୁଷ୍ୟର ସମସ୍ତକୃତ୍ୟ ସମାପ୍ତ ହୋଇଯାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ସେତକ କରିଦେଲେ ଆଉ କରିବାକୁ କିଛି ବାକି ରହିଯାଏନା । ଏହା ହିଁ ସାକ୍ଷାତ୍ ପରମଧର୍ମ । ଏକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ବାକିସବୁ ଉପଧର୍ମ ହିଁ ଅଟେ ।

କାହିଁକି ଲାଗୁଛି ? ନନାବୋଉଙ୍କ ଠାରୁ ଆମେ କ'ଣ ଅଲଗା ହୋଇପାରିବା ? ଆମମାନଙ୍କ ଶରୀରରେ ଯାହାକିଛି ଅଛି, ତାହା ସବୁ ତ ପିତାମାତାଙ୍କର ହିଁ ଦାନ । ମୋର ମତ ଯେ, ସେମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ କ୍ଷମାପ୍ରାର୍ଥନା କର । ଏଥିରେ ବିଳମ୍ବ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ବଡ଼ମାନଙ୍କର କିଛି ଦୋଷ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ସେ ଦୋଷ କେବେ ହେଲେ ଧରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।” ଏହା ଶୁଣି ତା’ ଭାଉଜ କହିଲେ, “ଭଉଣି ! ଶାଶୁଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ଠାରୁ ଅଲଗା ରହିବାରେ ନା ମୋର କୌଣସି ସୁଖ ଅଛି, ନା କେଉଁଥିରେ ମୋର ମନ ଲାଗୁଛି । ବେଳେ ବେଳେ ମୁଁ ପ୍ରାର୍ଥନା ମଧ୍ୟ କରୁଛି; କିନ୍ତୁ ଜାଣେ ନାହିଁ, ବିଧାତା ମୋତେ କାହିଁକି ସେମାନଙ୍କ ସେବାରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିଛନ୍ତି !” ରାମଲାଲ କହିଲା, “ସୁଶୀଳା ! ନନାବୋଉଙ୍କ ବିନା-ତାକରାରେ, ସେମାନଙ୍କ ବିନା-ସ୍ୱାକୃତିରେ ଯିବାକୁ ମତେ ଲଜା ଲାଗୁଛି । କେଜାଣି, ମୋର ଅପମାନ କରିଦେବେ ନାହିଁ ତ !” ସୁଶୀଳା କହିଲା, “ଭାଇନା ! ସେମାନଙ୍କର ତ ସମ୍ମତି ଅଛି । ସେମାନେ ତ ତୁମପାଇଁ କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବାରେ ଲଜା କ’ଣ ? ମୁଁ ଜାଣିବାରେ ସେମାନେ ତୁମ ଯିବାରେ ବହୁତ ଖୁସି ହେବେ । ଆଉ ନନାବୋଉଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବାରେ ଅପମାନ କାହିଁକି ଲାଗିବ ? ସେମାନଙ୍କ ଦେବା ଅପମାନ ତ ସମ୍ମାନଠାରୁ ବି ଯଥେଷ୍ଟ ବଡ଼* ।”

ସୁଶୀଳାର ହିତବାଣୀ ଶୁଣି ରାମଲାଲ ଏବଂ ତା’ ସ୍ତ୍ରୀ ସୁଶୀଳା ସହିତ ତାଙ୍କ ନନାବୋଉଙ୍କ ଘରକୁ ଆସିଲେ । ଦୁହେଁ ଆପଣାର କୃତକର୍ମପାଇଁ ଅନୁତାପ କରି ତାଙ୍କ ପାଦରେ ପଡ଼ି କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ନନାବୋଉ କହିଲେ, “ପୁଅ ! ଆଜି ବଡ଼ ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା; ଆଜି ଆମର ବଡ଼

* “ଜଣେ କବି କହିଛନ୍ତି—

ଗାର୍ଭଗୁରୁଣାଂ ପୁରୁଷାକ୍ଷରାଭିସ୍ତ୍ରିରସ୍ତୃତା ଯାନ୍ତି ନରା ମହତ୍ତମ୍ ।

ଅଲକ୍ଷ୍ମୀଶୋଭାଶ୍ରୟା ନୃପାଣାଂ ନ ଜାତୁ ମୌଲୌ ମଣୟୋ ବସନ୍ତି ॥

ଯେପରି ଉତ୍ତମ ରତ୍ନ ଯେତେବେଳେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶାଶରେ ଘଷି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରାଯାଇ ନ ଥାଏ, ସେତେବେଳେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହା ରାଜାମାନଙ୍କ ମୁକୁଟରେ ଶୋଭା ପାଏ ନାହିଁ, ସେହିପରି ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କର କଠୋରବାଣୀଦ୍ୱାରା ଅପମାନିତ ହେଲେ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟ ମହତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ; ଏହା ଅନ୍ୟଥା ନୁହେଁ ।

ଶୁଭଦିନ ।” ତା’ପରେ ସେମାନେ ସୁଶୀଳାକୁ କହିଲେ, “ଝିଅ ସୁଶୀଳା ! ତୁ ଆଜି ଯେଉଁ ମହତ୍ କାର୍ଯ୍ୟ କଲୁ, ତାହା ଆମେ ଆଜୀବନ କେବେହେଲେ ଭୁଲିପାରିବୁ ନାହିଁ ।” ସୁଶୀଳା କହିଲା, “ବୋଉ ! ତୁ ଏସବୁ କ’ଣ କହୁଛୁ ! ଏଥିରେ ଯାହାକିଛି ଶ୍ରେୟ ଅଛି, ତାହା ତୁମ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ଏବଂ ଭାଇନା-ଭାଉଜଙ୍କର । ମୁଁ ତ ନିମିତ୍ତମାତ୍ର । ମୋ’ ପାଖରେ ଯାହାକିଛି ଭଲପଣ ଦେଖୁଛି, ସେସବୁ ତ ତୁମରିମାନଙ୍କର କୃପା ।” ସୁଶୀଳାର ଏହି ନିରଭିମାନ ବ୍ୟବହାର^{୨୭} ଦେଖି ସମସ୍ତେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଗଲେ । ସୁଶୀଳା ପାଖରେ ଦୁଇଟି ମୋହନ ମନ୍ଦ୍ର ଥିଲା । ସେହି ମନ୍ଦ୍ରଦ୍ୱାରା ଯେକେହି ବି ହେଉ ନା କାହିଁକି, ସେ ତାକୁ ଆପଣାର କରିନେଉଥିଲା । ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ତ୍ୟାଗ କରି ନିଷ୍କାମଭାବରେ ସବୁପ୍ରକାରେ ତା’ର ହିତ ଚେଷ୍ଟା କରିବା, ଆଉ ଅନ୍ୟର ଅବଗୁଣକୁ ଭୁଲି ତା’ର ଗୁଣର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା । ଏହାହିଁ ଥିଲା ତା’ର ମନ୍ଦ୍ର । ଏହାରି ଦ୍ୱାରା ସେ ନିଜ ଭାଇନାଙ୍କ ହୃଦୟକୁ ବଦଳାଇ ଦେଇପାରିଲା ।

ତା’ପରେ ରାମଲାଲ ସ୍ନେହ ଓ ବିନୟ ସହିତ ତା’ର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା, “ମୋତେ ବେଳ ମିଳିଲେ, ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ୍ କରିବାକୁ ଆପଣମାନଙ୍କ ଘରକୁ ଆସିବି । ନନାବୋଉଙ୍କ ପାଖରେ ଆପଣମାନଙ୍କର ଯଥୋଚିତ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିବାକୁ ମୁଁ ଅକ୍ଷମ ।”

ସୁଶୀଳା ବାପଘରେ କିଛିଦିନ ରହିଲା । କିନ୍ତୁ ଶାଶୁଘରେ ନିଜ ଉପରେ ହୋଇଥିବା ଅତ୍ୟାଚାର ବିଷୟରେ କହି କାହାରି ପାଖରେ କେବେହେଲେ ସେମାନଙ୍କର କିଛି ନିନ୍ଦା^{୨୮} କଲା ନାହିଁ । ତା’ ନନାବୋଉ ଓ ଭାଇନାଭାଉଜ ତାକୁ ବଡ଼ ଆଗ୍ରହରେ ଖାଇବା, ପିଇବା, ପିନ୍ଧିବା ପାଇଁ ଯେତେ ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ନିଏ ନାହିଁ । ଯଦି ସେମାନଙ୍କ ସନ୍ତୋଷ ପାଇଁ ସାମାନ୍ୟ କିଛି ନିଏ, ତେବେ ଅନାସକ୍ତଭାବରେ ହିଁ ନିଏ । ତା’ର ଏସବୁ ପଦାର୍ଥପ୍ରତି ଟିକିଏ ବି ଆସକ୍ତି କିମ୍ବା ଲୋଭ ନ ଥାଏ^{୨୯} । ତା’ର ଏହି ବ୍ୟବହାରଟି ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ତ୍ୟାଗମୟ ଏବଂ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ଥିଲା ।

ତା’ପରେ ଶ୍ୱଶୁର ଘରୁ ଡାକିବା ଆସିବା ପରେ ନନାବୋଉଙ୍କୁ ସ୍ନେହ ଓ ବିନୟର ସହିତ ବୁଝାଇ ଏବଂ ବିଦାୟକାଳୀନ ଦୁଃଖ ଜଣାଇ

ଶାଶୁଘରକୁ ଗୁଲିଆସିଲା । ସୁଶାଳା ଘରକୁ ଫେରିଆସିବାରୁ, ଘରର ସମସ୍ତେ ଖୁସୀ ହୋଇଗଲେ ।

(୧୦)

ହସଖୁସିରେ ଦିନ ଗଢ଼ିଗୁଲିଲା । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ସୁଶାଳାର ଝିଅ ଇନ୍ଦ୍ରସେନୀ ବିବାହଯୋଗ୍ୟା ହୋଇଗଲା । ଏହା ଦେଖି ତା'ର ଶାଶୁ-ଶଶୁର ଚିକ୍ତିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଦିନେ ସେମାନେ ସୁଶାଳାକୁ କହିଲେ, “ଇନ୍ଦ୍ରସେନୀ ବିବାହଯୋଗ୍ୟା ହୋଇଗଲାଣି । ତୁମ ଗୁଣରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ କେତେଲୋକ ଆମ ଘରେ ସମ୍ବନ୍ଧ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି । କିପରି ଘରେ ସମ୍ବନ୍ଧ କରିବାକୁ ତୁମ ଇଚ୍ଛା ?” ସୁଶାଳା ଶାଶୁଙ୍କୁ କହିଲା, “ଏଥିପାଇଁ ମୋର ମତ ନେବା କି ଦରକାର ? ଆପଣମାନେ ଯାହା ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ କରିବାକୁ ଉଚିତ ଭାବିବେ, ସେଥିରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଖୁସୀ ହେବୁ । ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଶୁଣିଛି ଯେ, ବରପାତ୍ରଟି ଯେତେ ଗରିବ ଘରର ହେଉ ପଛକେ, ତା'ର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ବୁଦ୍ଧି, ବିଦ୍ୟା, ଯୋଗ୍ୟତା, ଆଚରଣ, ସ୍ୱଭାବ ଓ ଚରିତ୍ର ଆଦି ଭଲ କି ନା, ଦେଖିବା ଉଚିତ । ତା'ର କୁଟୁମ୍ବ ଲୋକଙ୍କର, ବିଶେଷତଃ ତା'ର ପିତାମାତାଙ୍କ ଆଚରଣ ଓ ସ୍ୱଭାବ ଭଲ ହୋଇଥିବା ଦରକାର ।” ଏକଥା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ସୁଶାଳାର ପ୍ରଭାବ ଏବଂ ଇନ୍ଦ୍ରସେନୀର ଭାଗ୍ୟହେତୁ ମନମୁତାବକ ବରଘରର ସ୍ୱତଃ ସଂଯୋଗ ହୋଇଗଲା । ପଣ୍ଡିତ ଦାମୋଦର ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ସୁପୁତ୍ର ଶିବକୁମାର ସଙ୍ଗେ ଇନ୍ଦ୍ରସେନୀର ବିବାହ ପ୍ରସଙ୍ଗ ପକ୍କା ହୋଇଗଲା । ପଣ୍ଡିତ ଦାମୋଦରଙ୍କର ସୁଶାଳା ଉପରେ ବିଶେଷ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଥିଲା । ସେ ବିବାହ ବିଷୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାପାଇଁ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ସୁଶାଳା ପାଖକୁ ପଠାଇଲେ । ସେ ଘରକୁ ଆସିବାରୁ ସୁଶାଳା ତାଙ୍କୁ ଯଥାବିଧି ସମ୍ମାନ ଦେଲା । ତା'ପରେ ପଣ୍ଡିତ ଦାମୋଦରଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ, “ଆପଣଙ୍କ ଘରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ହୋଇ ଆଦର୍ଶ ବିବାହ ହେବ ବୋଲି ଆଶା । ଆପଣଙ୍କ ଘରେ, କୁ-ରୀତି ଏବଂ ଅଯଥା ଖର୍ଚ୍ଚ ତ ହେବ ନାହିଁ । ଆମେ ମଧ୍ୟ ନିଜକୁ ସୁଧାରିବା ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କ ମତ ଅନୁସାରେ ହିଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛୁ ।” ଏପରି ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ ଏବଂ ଶ୍ରଦ୍ଧାପୂର୍ବକ ପଚାରିବାରୁ ସୁଶାଳା କହିଲା, “ବାଣ, ଖେଳ,

ତାମସା, ସିନେମା, ଥିଏଟର, ଡିଆଁଡେଇଁ, ଅଧିକ ରୋଷଣି ଇତ୍ୟାଦିରେ ଅଯଥା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ବିବାହରେ ବାଜେ ଗୀତ ବଜାଇବା ମଧ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ବଡ଼ ବଡ଼ ବିଦ୍ଵାନମାନଙ୍କୁ ଡକାଇ ବିବାହଟି ବିଧିବିଧାନସହିତ ଭଲଭାବରେ କରିବା ଦରକାର । ଏଥିରେ ଅଧିକ ଭିଡ଼ଭାଡ଼ ନ ହେଲେ ଭଲ । ଆମ ଚରଫରୁ କ'ଣ କ'ଣ କରିବାକୁ ହେବ, ତାହା ଦୟା କରି ଆପଣ ମୋତେ କହିଦିଅନ୍ତୁ ।” ପଣ୍ଡିତ ଦାମୋଦରଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ, “ଆମେ ଆପଣଙ୍କୁ କି ଉପଦେଶ ଦେବୁ ! ଆମେ ତ ଆପଣଙ୍କ ଶିକ୍ଷାନୁସାରେ ଚଳିବାକୁ ଚାହୁଁଛୁ । ଆପଣ ଏ ବିଷୟରେ କି ବିଚାର କରୁଛନ୍ତି, ତାହା ଜାଣିବାକୁ ଆମେମାନେ ଉତ୍ସୁକ । ଯଦି ଆପଣ ଠିକ୍ ଭାବନ୍ତି, ତା’ହେଲେ ଦୟା କରି କହନ୍ତୁ ।” ତା’ପରେ ସୁଶୀଳା କହିଲା, “ଅଜ୍ଞା ପରିହାସ, ନାଚ ଓ ବାଜେଗୀତ ତ ଆଗରୁ ଆମର ଏଠି ମନା । ଭାଙ୍ଗ, ତମାଖୁ, ଗଞ୍ଜେଇ ଇତ୍ୟାଦି ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ, ବରଫ, ସୋଡ଼ା, ଲେମନେଡ଼୍ ଦେବା, ହୋଟେଲରେ ଖାଇବା, ପାର୍ଟି ଦେବା ଏବଂ ଅନ୍ତର ଇତ୍ୟାଦିରେ ମର୍ଯ୍ୟାଦା କରିବା ତ ଶାସ୍ତ୍ରବିରୁଦ୍ଧ । ପ୍ରକୃତରେ ଏହା ସହାର ନାଆଁରେ ଅପମାନ କରିବା । ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ବାହୁଅପାଣି ଗାଧୋଇବା ପରେ ବିଧି ଅନୁସାରେ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ପୂଜା କରି, ଉତ୍ତମ ବିଦ୍ଵାନମାନଙ୍କ ସମ୍ମତିକ୍ରମେ କନ୍ୟାଦାନ କରିବାର ନିୟମ ଅଛି । ଆପଣମାନଙ୍କର ଅସଲ ସହାର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସ୍ନେହର ସହିତ ହେବା କଥା । ଆମ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅନୁସାରେ ଆମମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ତାହା ହେବ । ଭୋଜନ ଏବଂ ପାନ, ଗୁଆ, ଲବଙ୍ଗ ଅଳେଇଚର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଛି । ଯୌତୁକଧନ ଦେବାପାଇଁ ଆମ ପାଖରେ କ’ଣ ବା ଅଛି ! ଆମେ ତ ଗୋଟିଏ ସରଳା କନ୍ୟାକୁ ଆପଣମାନଙ୍କ ସେବାରେ ଅର୍ପଣ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛୁ । ଆପଣମାନଙ୍କ ପରି ସରଳ ଏବଂ ତ୍ୟାଗୀ ମଣିଷଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନ କରିବା ଆମର ବଡ଼ ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା । ଆପଣମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହାରରେ ଆମେମାନେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଯାଇଛୁ ।”

ଏହିପରି ସମୟକ୍ରମେ ଦୁଇ ଚରଫରୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା, ବିନୟ ଏବଂ ସ୍ନେହର ଆଦାନପ୍ରଦାନ ହୋଇ ଉପଯୁକ୍ତ ପଦ୍ଧତି ଅନୁରୂପ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦରଭାବରେ ସାତ୍ତ୍ଵିକ ଏବଂ ଆଦର୍ଶ ବିବାହ ଉତ୍ସବ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଲା । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ

ନମସ୍କାର ଅଭିବାଦନ ସମ୍ପନ୍ନ ହେବା ପରେ ବରଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ବିଦା କରାଗଲା ।

ସୋମଦତ୍ତ, ରାମଦତ୍ତ ଏବଂ ମୋହନଲାଲ ତିନିଭାଇ ସୁଶାଳାର ଚଳାଇଥିବା ବ୍ୟବସାୟ ଦେଖାଶୁଣା କରୁଥିଲେ । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସୁନ୍ଦର ସ୍ନେହସମ୍ପର୍କ ଥିଲା । ଘରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ବ୍ୟବହାର ମଧ୍ୟ ସୁଶାଳା ପ୍ରତି ଅତି ସୁନ୍ଦର ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଏହିପରି କିଛିଦିନ ବିତିଲା ପରେ ସୁଶାଳାର ପୁଅ ଇନ୍ଦ୍ରସେନ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କ ହୋଇଗଲା, ସେତେବେଳେ ତା'ର ବିବାହ ମଧ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ ରଘୁନାଥ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ପୁତ୍ରୀ ଗାୟତ୍ରୀ ସହିତ କରିଦିଆଗଲା । ଏ ବିବାହ ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବ ପରି ସାତ୍ତ୍ବିକ, ଆଦର୍ଶ ଏବଂ ନିରାଡ଼ମ୍ବର ହେଲା । ଏଥିରେ ମଧ୍ୟ ନାଚ, ଗୀତ ପରି କୁରୀତିସବୁ ହେଲା ନାହିଁ; ଅଥଥା ଖର୍ଚ୍ଚ କିଛି ବି ହେଲା ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କ ତରଫରୁ ତ୍ୟାଗମନୋଭାବ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀରଘୁନାଥ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ବିଶେଷ ଅନୁରୋଧରେ ତାଙ୍କର ସନ୍ତୋଷପାଇଁ ନାମକୁ ମାତ୍ର ଯୌତୁକ ନେବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

ଏହିପରି ଝିଅ ଓ ପୁଅର ବିବାହ ହେବା ପରେ ଘରଲୋକେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ସୁଖରେ ବାସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସ୍ନେହ ଏବଂ ତ୍ୟାଗଭାବ ରଖି ସମୟ ଅତିବାହିତ କଲେ ।

(୧୧)

କିଛିଦିନ ପରେ ଦେବଦତ୍ତ ମହାଶୟ ଶ୍ବାସ ରୋଗରେ ପୀଡ଼ିତ ହୋଇଗଲେ । ଶରୀର ଦୁର୍ବଳ ହେବାରୁ ଜ୍ବର ହେଲା । ଅନେକ ଔଷଧ ବ୍ୟବହାର କରି ମଧ୍ୟ କୌଣସି ସୁଫଳ ହେଲା ନାହିଁ । ସୁଶାଳାର ଦିନରାତି ବିନମ୍ର ଏବଂ ନିଷ୍ଠାପୂର୍ଣ୍ଣ ସେବାରେ ପଣ୍ଡିତ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଗଲେ । ସେ କହିଲେ, “ଝିଅ ! ତୁମେ ସର୍ବଦା ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଥିଲ; ଆଉ ମୁଁ ତୁମକୁ ଘରୁ ବିଦା କରାଇଦେଇଥିଲି । ଏହି ଦୁଃଖ ମୋ ହୃଦୟରେ ଶୂଳ ପରି ବିନ୍ଧିହୋଇଯାଉଛି ।” ସୁଶାଳା ନିଶ୍ଚୟ ରୋହିଣୀଦ୍ବାରା କୁହାଯାଇଥିବା, “ନନା ! ଆପଣଙ୍କର ତ କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ । ଏସବୁ ତ ଭୁଲ ବୁଝାମଣାହେତୁ ହୋଇଗଲା । ଏଥିପାଇଁ ଆପଣ କିଛି ଚିନ୍ତା କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଯାହା ଅନେକ ଦିନଯାଏ ଆପଣମାନଙ୍କ ପାଖରୁ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିଗଲି,

ତାହା ମୋର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ବୋଲି ମାନୁଛି । ଆପଣ ଏ ବିଷୟରେ ନିଜକୁ ଦାୟୀ କରି ଦୁଃଖ କଲେ, ଓଲଟା ମୋ ମୁଣ୍ଡରେ ଚିତ୍କା ପଶିବ ।” ଏହା ଶୁଣି ପଣ୍ଡିତ କହିଲେ, “ଝିଅ ! ତୁମେ କିଛି ଭାବନା କର ନାହିଁ । ତୁମ କଥା ଶୁଣି ମୋ ମନରେ ଏବେ ଆଉ କୌଣସି ଦୁର୍ଭାବନା ନାହିଁ ।”

କିଛି ଦିନ ଭିତରେ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଆହୁରି ଖରାପ ହୋଇଗଲା । ଏହା ଦେଖି ଘରଲୋକେ ଘର ଝାଡ଼ିଝୁଡ଼ି ସଫା କରି ପବିତ୍ର ଜଳରେ ଧୋଇ, ଗୋବର ଓ ଗଙ୍ଗାଜଳରେ ଘର ଲିପି, ତା’ ଉପରେ ରାଶି ଓ ସୋରିଷ ପକାଇ ଭଗବାନଙ୍କର ନାମ ଲେଖିଦେଲେ । ପୁଣି ତହିଁରେ ବାଲିଶଯ୍ୟା କରି ଗଙ୍ଗାମାତାଙ୍କ ବାଲି ବିଞ୍ଚିଦେଲେ । ତା’ ଉପରେ ରାମନାମ ଲେଖି ମନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଗଙ୍ଗାଜଳରେ ମାର୍ଜନା କଲେ । ସେହି ବାଲି ଉପରେ କୁଶ ବିଛାଇ, ଖଣ୍ଡିଏ ତନ୍ତବୁଣା ଶୁଦ୍ଧ ଧଳାଲୁଗା ବିଛାଇଦେଲେ । ତା’ପରେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ସଙ୍କେତ ପାଇ, ସୋମଦତ୍ତ ତାଙ୍କୁ ପବିତ୍ର ଜଳରେ ସ୍ନାନ କରାଇଦେଲେ ଓ ନୂଆଲୁଗା ପିନ୍ଧାଇ, ଚନ୍ଦର ପକାଇ ପଇତା ବଦଳାଇଦେଲେ । ତା’ପରେ ତାଙ୍କୁ ସେହି ବାଲିଶଯ୍ୟାରେ ଶୁଆଇଦେଇ ତନ୍ତବୁଣା ଶୁଦ୍ଧ ଧଳା ନୂଆଚନ୍ଦର ଘୋଡ଼ାଇଦେଲେ । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ତୁଳସୀ ଗଛ ଲାଗିଥିବା ନୂଆ କୁଣ୍ଡଳିଏ ରଖିଲେ । ମୁଣ୍ଡ ତଳେ କେତେଖଣ୍ଡ କୋମଳ ଏବଂ ହାଲୁକା ଗୀତା ବହି ରଖିଲେ । ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ଶ୍ରୀବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଉପାସକ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ବକ୍ଷସ୍ଥଳରେ ଛୋଟ ଶାଳଗ୍ରାମ ମୂର୍ତ୍ତିଟିଏ ରଖିଦେଲେ । ପତ୍ର, ଫୁଲ, ଧୂପଦୀପ ଇତ୍ୟାଦି କ୍ଷୋଡ଼ଶ ଉପଗ୍ରହରେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ପୂଜା କରି ଆରତି କରାଗଲା । ସୋମଦତ୍ତ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କୁ ତୁଳସୀ ଏବଂ ଗଙ୍ଗାଜଳ ସେବନ କରାଇ ଗୀତାର ଅଷ୍ଟମ ଅଧ୍ୟାୟଟି ଅର୍ଥ ସହିତ ପାଠ କରି ଶୁଣାଇଲେ । ଶେଷରେ ସମସ୍ତେ ମିଶି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସ୍ନେହପୂର୍ବକ ଏକତାଳ ଓ ଏକସ୍ୱରରେ ଭଗବାନଙ୍କର ନାମ କୀର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଆଗରେ ତ ଭଗବାନ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ଚିତ୍ରପଟ କାନ୍ଥରେ ଲଗାହୋଇଥିଲା । ତାକୁ ଦେଖି ଦେଖି ଠାକୁରଙ୍କର ନାମ, ରୂପ, ଗୁଣ ଓ ପ୍ରଭାବ ସ୍ମରଣ କରି କରି ଏବଂ କୀର୍ତ୍ତନ ଶୁଣି ଶୁଣି ପଣ୍ଡିତଜୀ ଭଗବାନଙ୍କର ପରମଧାମକୁ ଗୁଲିଗଲେ ।

ଏହି କାହାଣୀରୁ, ବିଶେଷ କରି, ମାଆ—ଭଉଣୀମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷା କରିବାର ଅଛି । ସୁଶାଳାକୁ ଆଦର୍ଶ ମାନି ନାରୀମାନେ ତା'ର ଅନୁକରଣ କରିବା ଉଚିତ । ସେମାନେ ଆପଣାର ଅହିତ କରିବା ଲୋକଙ୍କର ମଧ୍ୟ ହିତ କରିବା ଉଚିତ । ପିଲାଙ୍କ ସହିତ ବାସଲ୍ୟଭାବ, ସମବୟସ୍କଙ୍କ ସହିତ ମୈତ୍ରୀଭାବ ରଖି ଶ୍ରଦ୍ଧା, ଭକ୍ତି ଏବଂ ନମ୍ରତାର ସହିତ ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କର ସେବା କରିବା ଉଚିତ । ନିଃସ୍ୱାର୍ଥଭାବରେ ଉତ୍ତମ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଆତ୍ମଗର୍ବରହିତ ହୋଇ ନିଜର ଶ୍ରେୟ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦେଇ ସତ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଉଚିତ । ଘୋର ବିପତ୍ତି ପଡ଼ିଲେ ମଧ୍ୟ କାମ, କ୍ରୋଧ, ଲୋଭ, ଲଜ୍ଜା, ଭୟ ଇତ୍ୟାଦିର ଅଧୀନ ହୋଇ ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ଧର୍ମ, ଈଶ୍ୱରଭକ୍ତି ହରାଇବା ଅନୁଚିତ ଏବଂ ଜାଣି ଜାଣି କଦାପି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗର ବିଚାର କରିବା ଅନୁଚିତ । ତନୁ, ମନ ଓ ଧନ ଦେଇ, କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମଣି ନିଃସ୍ୱାର୍ଥଭାବରେ ବିନୟପୂର୍ବକ ମାତା, ପିତା, ଶାଶୁ, ଶ୍ୱଶୁର, ପତି ଆଦି ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କର ସେବା କରିବା ଉଚିତ । ପିଲାମାନଙ୍କର ବିବାହ ଉତ୍ସବରେ କୁ-ରୀତି ଏବଂ ଅଯଥା ଖର୍ଚ୍ଚ ସର୍ବଥା ତ୍ୟାଗ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଶ୍ୱେର, ବଦମାସ୍, ଠକ, ହାନବୁଦ୍ଧି ଏବଂ ଧୂର୍ତ୍ତଙ୍କ ଠାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାପାଇଁ ବୁଦ୍ଧି, ବିବେକପୂର୍ବକ କୁଶଳତାର ସହିତ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ରୋଗ, ମୃତ୍ୟୁ ଏବଂ ବିପଦଗ୍ରସ୍ତ ମନୁଷ୍ୟର ହିତପାଇଁ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥଭାବରେ ସେବା କରିବେ । ବିଦ୍ୟା, ବୁଦ୍ଧି, ବଳ, ତେଜ ଓ ଶିଳ୍ପଜ୍ଞାନର ବୃଦ୍ଧିପାଇଁ ତତ୍ପରତାର ସହିତ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଉଚିତ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆପଣାର କରିବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟର ଅବଗୁଣ ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ନ ଦେଇ, ଭଲ ଗୁଣର ପ୍ରଶଂସା କରି ସେମାନଙ୍କର ପରମ ହିତପାଇଁ ଚେଷ୍ଟିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଦୟା, କ୍ଷମା, ଶାନ୍ତି, ମମତା, ସନ୍ତୋଷ, ସରଳତା, ଶ୍ରଦ୍ଧା, ପ୍ରେମ ଆଦି ଗୁଣକୁ ତଥା ସତ୍ସଙ୍ଗ, ସ୍ୱାଧ୍ୟାୟ, କଥା, କୀର୍ତ୍ତନ, ତୀର୍ଥସେବା, ତପ, ଦାନ ଇତ୍ୟାଦି ସଦାଗୁରୁକୁ ଅମୃତ ସମାନ ମଣି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଏବଂ ନିଷ୍କାମଭାବରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା-ଭକ୍ତି-ପୂର୍ବକ ଧାରଣା କରିବା ଉଚିତ ।

ନାରାୟଣ ! ନାରାୟଣ !! ନାରାୟଣ !!!

